

Analiza televizijskih programa za decu u Srbiji

Novembar 2014.

Zahvalnica

Udruženje novinara Srbije i UNICEF Srbija zahvaljuju se saradnicama koje su radile na ovoj analizi: novinarki Dragani Pejović, koja je analizirala dečiji televizijski program, razgovarala sa urednicima televizija i uobličila analizu i novinarki Kristini Kovač, koja je istraživala regulativu u regionu, zemljama Evropske unije i praksu tamošnjih regulatornih tela i emitera, prof. dr. Ani Pešikan i Jeleni Joksimović koje su analizirale stavove i mišljenja dece i roditelja o televizijskih programima namenjenim deci. Dugujemo im zahvalnost zbog posvećenog rada i truda koji su uložile kako bi analiza bila sveobuhvatna i korisna televizijskim emiterima, regulatornim telima, stručnoj javnosti, a na dobrobit dece i njihovih roditelja.

Posebno se zahvaljujemo Regulatornom telu za elektronske medije Srbije zbog mogućnosti korišćenja podataka 24-časovnog nadzora (redovnog monitoringa) televizija sa nacionalnom frekvencijom i Agenciji Nielsen Audience Measurement koja nam je omogućila korišćenje podataka o gledanosti dečijih programa.

Veliku zahvalnost dugujemo Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, posebno Biljani Lajović, koordinatorki Jedinice za prevenciju nasilja u Ministarstvu, osnovnim školama „Sveti Sava“ i „Sreten Mladenović Mika“ iz Niša, „Jelica Milovanović“ iz Sopot, „Petefi Šandor“ i „Ivo Lola Ribar“ iz Novog Sada, „Mihajlo Pupin“ iz Veternika, „Veljko Petrović“ iz Begeča, „Vožd Karađorđe“ iz Jakova, „M.P. Alas“ i „Lazar Savatić“ iz Beograda. Bez njihove pomoći ne bismo došli do velikog broja dragocenih ispitanika – dece i roditelja, čije učestvovanje i odgovori su od posebnog značaja za utvrđivanje stanja i unapređenje ponude i kvaliteta televizijskih programa za decu u Srbiji, što je krajnji cilj ove analize.

I	VAŽNOST UTICAJA TELEVIZIJE KAO MEDIJA	
	<i>1. Mehanizam preko kog televizija ostvaruje svoj uticaj: učenje po modelu.....</i>	<i>8</i>
II	O ANALIZI TELEVIZIJSKIH PROGRAMA ZA DECU I REGULATIVI	
III	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	
IV	DEČIJI PROGRAM KOD SRPSKIH TELEVIZIJSKIH I KABLOVSKIH EMITERA	
	<i>1. Učešće dečijeg programa u ukupnom programu u prvoj polovini 2014.....</i>	<i>19</i>
	<i>2. Gledanost i omiljeni sadržaji.....</i>	<i>21</i>
	<i>3. Dečiji program u istraživačkoj nedelji (od 1. do 8. februara).....</i>	<i>24</i>
	<i>3.1 Pregled kanala.....</i>	<i>24</i>
	<i>3.2 Prilagođenost uzrastu.....</i>	<i>28</i>
	<i>3.3 Pristup žanrovima.....</i>	<i>29</i>
	<i>3.4 Teme i sadržaji.....</i>	<i>30</i>
	<i>3.5 Interaktivni, edukativni i inkluzivni sadržaji.....</i>	<i>34</i>
V	UPOREDNA ANALIZA REGULATIVE	
	<i>1. Republika Srbija.....</i>	<i>38</i>
	<i>2. Republika Crna Gora.....</i>	<i>39</i>
	<i>3. Bosna i Hercegovina.....</i>	<i>40</i>
	<i>4. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija.....</i>	<i>41</i>
	<i>5. Republika Hrvatska.....</i>	<i>42</i>
	<i>6. Republika Slovenija.....</i>	<i>43</i>
	<i>7. Rumunija.....</i>	<i>44</i>
	<i>8. Republika Francuska.....</i>	<i>45</i>
	<i>9. Republika Portugal.....</i>	<i>46</i>
	<i>10. Velika Britanija.....</i>	<i>47</i>
	<i>11. Republika Finska.....</i>	<i>48</i>
VI	IZ UGLA UREDNIKA JAVNIH SERVISA	
VII	IZ UGLA GLEDALACA	
	<i>1. Ispitivanje dečije i roditeljske percepcije dečijih TV programa.....</i>	<i>52</i>
	<i>1.1 Šta kažu deca.....</i>	<i>53</i>
	<i>1.2 Šta kažu roditelji.....</i>	<i>57</i>
	<i>1.3 Poređenje odgovora dece i roditelja.....</i>	<i>62</i>
	PRILOG <i>Opis emisija prikazanih od 1. do 8. februara 2014.</i>	

I VAŽNOST UTICAJA TELEVIZIJE KAO MEDIJA

“Od svih znakova koji mogu uticati na ponašanje u bilo kom trenutku, nijedan nije tako čest kao akcija drugih.”

Albert Bandura

Televizija je audio-vizuelni medij koji je danas toliko rasprostranjen, da je teško pronaći i jedno domaćinstvo bez televizijskog prijemnika gotovo bilo gde na planeti. Brojna su istraživanja koja se bave uticajem ovog medija i sva pokazuju da, čak i u onim kulturama u kojima su računari veoma zastupljeni, popularnost televizije ne opada (Lemiš, 2008). Gledanje televizije je najčešće kućna aktivnost, nešto što roditelji prihvataju i odobravaju bez obzira na uzrast deteta. Istraživanja pokazuju da deca često gledaju televiziju sa braćom i sestrama, kao i sa prijateljima vršnjacima. U tim situacijama interakcija vezana za sadržaj koji se gleda je bogatija i služi kao izvor informacija i znanja o brojnim fenomenima koje deca gledaju na TV (Alexander, Sallayane Rayan & Munoz 1984, prema Lemiš, 2008).

Mediji su jedan od važnih agenasa socijalizacije dece i mladih. Nijedan od medija, pa ni televizija, nije sama po sebi dobar ili loš agens socijalizacije. Istraživanja pokazuju da kvalitet tog delovanja zavisi od sadržaja koje nudi (Lemiš 2008). Ono što je važno istaći jeste da je televizija veoma prisutan i moćan medij i da u velikom obimu utiče na poimanje stvarnosti kod dece i dečije razumijevanje fenomena koji se prikazuju. No, deca, posebno u mlađem uzrastu rado prate programe koji su im namenjeni, njihovu pažnju veoma lako okupiraju lako pamtljive radnje, koloritni likovi i vesele melodije.

U ranim uzrastima deca ne razlikuju stvarnost od fantazije prikazane na televiziji, pa je u tim periodima njihov stepen identifikacije i udublivanja u sadržaje još veći. Ovaj stepen

uživljanja u sadržaje još je veći ukoliko je u saglasju sa kulturom, okruženjem, ili nekim uverenjem sa kojima dete već ima iskustva. Identifikacija sa televizijskim likovima može da poprimi različite forme, nekada je to identifikacija zasnovana na stvarnom položaju deteta, a nekada je to identifikacija zasnovana na željenom položaju ili statusu, dok se nekada dešavaju i parasocijalne situacije, kada se dete ponaša kao da poznaje i oseća prijateljstvo prema izmišljenom televizijskom liku. U nižem uzrastu gotovo u svim istraživanjima dosledno se dobija nalaz o identifikaciji po polu, tj. da se dečaci identifikuju sa muškim, a devojčice sa ženskim likovima (Hoffner, 1996 prema Lemiš, 2008). Mnogi itraživači u ovoj oblasti tvrde da svi televizijski žanrovi mogu pružati modele za prosocijalno ponašanje. U jednoj studiji u SAD analizirana je korelacija između gledanja određene serije i pokazane kooperativnosti, saradljivosti, empatičnosti i učešća u kreativnim igrama, i utvrđene su značajne veze. Serija se zove "Susedstvo g. Rodžera" i predstavlja seriju u kojoj dominiraju pozitivne vrednosti, a tema su joj svakodnevne situacije kroz koje glavni lik provodi decu deleći svoja emocionalna iskustva (Fish, 2004, prema Lemiš, 2008).. Istraživači su se zatim zapitali da li je oponašanje negativnih oblika ponašanja ipak zastupljenije kod dece. Analize urađenih istraživanja nisu potvrdile ovu pretpostavku, već je potvrđeno da deca u velikoj, ali i jednakoj meri, oponašaju i pozitivne i negativne modele.

Postoje nalazi koji ukazuju da je gledanje televizije u negativnoj korelaciji sa dečijim postignućem na testovima kretivnosti (MacBeth 1996, Singer 1993, prema Lemiš, 2008), no zbog konteksta u kome su rađena njihove nalaze je potrebno uzeti sa rezervom.

1. Mehanizam preko kog televizija ostvaruje svoj uticaj: učenje po modelu

Za učenje po modelu, kao jedne od metoda učenja (A. Bandura, 1961), koristi se nekoliko različitih termina: imitacija, učenje putem posmatranja, observaciono učenje, učenje po modelu (modeliranje), učenje putem identifikacije (poistovećivanje). Ti različiti termini opisuju jedinstven metod učenja: uči se na taj način što se nešto novo (neki obrazac ponašanja) vidi kod drugih, pa se pod određenim uslovima ponavlja i prisvaja, i tako dolazi do novog učenja. Istraživanja pokazuju da je veća verovatnoća da će se model ponašanja usvojiti ako postoje sledeći uslovi:

a) *velika učestalost modela*: pre će se usvojiti dominantni model ponašanja, onaj sa kojim se deca četo sreću, nego obrasci na koje nailaze retko i sporadično. Dakle, veću šansu za usvajanje modela ponašanja imaju oni koji se nude u programima koji se češće repriziraju, ili programi koji imaju veliki broj epizoda i sezona;

b) *kulturna ukorenjenost modela*: pre će biti usvojeni oni modeli koji su u skladu sa modelima karakterističnim u kulturi u kojoj se javljaju;

c) *postojanje socijalne podrške i nagrađivanje određenog modela ponašanja*: ukoliko lik u seriji ne trpi nikakve posledice zbog nekog lošeg postupka, štaviše ima koristi od tog ponašanja, verovatnije je da će deca oponašati slično ponašanje;

d) *procena onog ko uči po modelu da će imati neku dobit* (nagradu, socijalno prihvatanje) ako usvoji dati model ponašanja;

e) *motivisanost* onog ko uči da usvoji dati model: deca žele da izgledaju ili da budu kao neki od junaka iz tv programa;

f) *socijalni ugled (moć, prestiž)* koji ima osoba koja pokazuje određeni model ponašanja: pre će se usvojiti ponašanje onoga ko je moćan, ugledan i značajan u određenoj sredini, nego onoga ko je ličnost sa nižim socijalnim položajem (zbog čega je važno da likovi koji pripadaju marginalnim grupama imaju status vodećih, glavnih likova, kao i da svi glavni likovi pokazuju pozitivan odnos prema likovima koji pripadaju marginalnim grupama);

g) *razumljivost modela ponašanja*: ako neko ne razume smisao određenog obrasca ponašanja teško može da ga prihvati kao svoj i oponaša;

h) *bliskost modela ponašanja onome ko ga usvaja* po polu, uzrastu, socijalnom statusu: verovatnoću učenja po modelu posebno će povećati generacijska bliskost, pa je zato važno da likovi u dečijim programima budu što raznolikiji.

Najveći doprinos u definisanju učenja po modelu, kao oblika socijalnog učenja, daje Albert Bandura. On prepoznaje različite vrste modelovanja ponašanja. *Dirketno modelovanje* je zapravo ugledanje na model koji je živ i prisutan u životu deteta. *Simboličko modelovanje* je ono kojim se, zapravo, naše istraživanje bavi, a Bandura ga definiše kao ugledanje na uzore iz simboličkih prikaza kao što su knjige, filmovi, igre i televizija. Simbolički model je zapravo slikovna reprezentacija nekog ponašanja. Postoje zapravo četiri mehanizma koji omogućavaju sve navedene vrste modelovanja i to su: obraćanje pažnje, koji je veoma važan u odnosu na televiziju, jer ona uspeva da veoma brzo zarobi pažnju i zadrži je na sadržaju. Zatim, kada se neki sadržaj primeti mora se zadržati, tako da je drugi mehanizam pamćenje kroz verbalni ili slikovni reprezent. Sada se ta reprezentacija mora transformisati u ponašanje, tako da ono bude što sličnije modelu, pa poslednji mehanizam počiva na motivaciji i podrazumeva da osoba mora imati dovoljno podsticaja da imitira određeni model.

U klasičnom eksperimentu sa lutkom Bobo, Bandura demonstrira kako se modeluje agresivno ponašanje. Deca u prvoj eksperimentlanoj grupi (tzv. agresivna grupa) posmatraju odrasli model koji pokazuje agresiju prema lutki. Nakon toga kada su deca u situaciji da budu

u blizini lutke oni demonstriraju isto takvo ponašanje, za razliku od kontrolne i druge eksperimentalne (tzv. neagresivne) grupe. Naime, ovo su nalazi do kojih je Bandura sa saradnicima došao (Bandura, Ross, Ross, 1963):

- deca koja su posmatrala agresivne modele pokazuju mnogo više agresivnih postupaka prema lutki od dece iz kontrolne i neagresivne grupe;
- agresija koja nije bila imitirana i koja se pojavljivala sporadično bila je prisutnija u grupi dece koja su oponašala agresivne modele;
- devojčice iz agresivne grupe pokazuju više znakova fizičkog nasilja ukoliko je model bio muški, a više verbalnog ukoliko je model bio ženski;
- dečaci češće imitiraju istopolne modele nego devojčice;
- dečaci više od devojčica imitiraju fizičku agresiju, neka manja razlika je pronađena u odnosu na verbalnu agresiju u korist devojčica;
- nagrađivanje modela za agresivno ponašanje takođe jače učvršćuje agresivno ponašanje ispitivane dece.

Ovi nalazi uzburkali su javnost i još uvek su veoma aktuelni i često citirani kada se upućuje bilo koja kritika televiziji i televizijskim sadržajima. Neki nalazi pokazuju da je korelacija između gledanja televizije i agresivnosti visoka i pozitivna, ali istraživanja uticaja agresivnih sadržaja na televiziji na decu nisu jednoznačna. Neki autori smatraju da je važno ispitati druge vrste modelovanja ponašanja i da se u pozitivnim modelima mogu tražiti proaktivna rešenja, umesto produbljivanja problema sa agresijom. Oni navode da posebno muzički songovi i spotovi koji lako zarobe pažnju gledaoca imaju moć da utiču na ponašanje.

U svetu su veoma brojna istraživanja koja ispituju interakcije televizijskih modela i dečije publike. Danas se može reći da deca biraju sadržaje koji se uklapaju u nadogradnju njihove slike o svetu, tako da se o gledanju televizije sve češće govori kao o socijalnoj konstrukciji. U skladu sa tim, pronađeno je da televizija značajno utiče na dečiju konstrukciju roda i rodnih uloga, rodnog identiteta, seksualnosti, predstava o telu, navika u ishrani, političke realnosti i konflikata (Lemiš, 2008).

II O ANALIZI TELEVIZIJSKIH PROGRAMA ZA DECU I REGULATIVI

Decom se u ovoj analizi, a prema kategorizaciji navedenoj u priručniku „Komunikacija sa decom“¹ smatraju osobe od rođenja do 14 godina i to podeljene u tri razvojne faze. Od rođenja do šeste godine deca su u ranom razvojnom dobu. Od sedme do desete godine u srednjem, a od jedanaeste do četrnaeste godine u ranom adolescentskom dobu.

Korišćene su metode: analiza sadržaja, intervju, upitnik i kvantitativna statistička metoda.

Analizirano je učešće dečijeg programa u ukupnom programu televizijskih kanala koji imaju nacionalnu frekvenciju. Posebna pažnja posvećena je sadržaju programa u odnosu na načela: učešće dece, inkluzivnost osetljivih i marginalizovanih grupa, prilagođenost uzrastu, interakcija, edukativnost.

Analizom su obuhvaćena dva javna servisa- Radio-televiziju Srbije (RTS) i Radio-televizije Vojvodine (RTV) sa po dva kanala, koji imaju zakonske obaveze emitovanja programa za decu, kao i komercijalni emiteri: **Prva, B92, Pink, Happy i Happy Kids**. Kanali Happy i Happy Kids su u većem delu izveštaja tretirani kao jedan, jer dele frekvenciju: kanal Happy Kids se emituje od 10.00 do 14.00 časova, a dečiji medijski sadržaj na tim kanalima je isti i emituje se bez prekida kada program Happy Kids, jedini specijalizovani dečiji kanal sa nacionalnom pokrivenošću, ulazi u termin Happy kanala.

Analizirana su i tri kablovska kanala specijalizovana za dečiji program: **Minimaks, Ultra i Mini Ultra**. Ovi kanali su po brojnosti populacije koja je izložena njihovom programu uporedivi sa kanalima sa nacionalnom pokrivenošću, i njihova gledanost, ima značajan udeo u ukupnoj gledanosti dečijih sadržaja. To se posebno odnosi na program za najmlađi uzrast (0-6 godina) koji se veoma malo emituje na kanalima sa nacionalnom frekvencijom.

Na osnovu baze Regulatornog tela za elektronske medije Srbije (REM) i praćenja programa u okviru redovne programske šeme, analiziran **je period od 1.1.2014 do 30.4.2014,**

---

¹ Kolucki, B, Lemiš, D. (2011) *Komunikacija sa decom*, Beograd, UNICEF, dostupno na [http://www.unicef.org/serbia/Komunikacija sa decom web.pdf](http://www.unicef.org/serbia/Komunikacija%20sa%20decom%20web.pdf)

sa posebnim fokusom na prvu nedelju februara². Ova nedelja je odabrana da bi zastupljenost dečijeg programa bila što manje opterećena vanrednim okolnostima zbog kojih je većina kanal promenila svoju programsku šemu i koje su mogle ugroziti validnost i postojanost rezultata analize - predizborni period, zimski raspust, prelazak na letnju šemu, vanredna situacija izazvana poplavama u maju.

Jedinica analize je dečiji program pod kojim se podrazumevaju dečije drame i TV filmovi, dečije igrane serije i serijali, crtane serije, kratki crtani filmovi za decu, dečiji celovečernji filmovi, dečiji kvizovi, muzičke i ostale zabavne emisije za decu, mešovite dečije emisije.

Uzorak je činilo 12 dečijih programa.

Na osnovu praćenja programa u odabranoj nedelji i ukupnom analiziranom periodu, formulisana su **pitanja urednicima** dečijih programa na kanalima sa nacionalnom pokrivenošću s ciljem da se dođe do kriterijuma kojima se rukovode emiteri prilikom odabira i proizvodnje dečijeg programa.

Predmet analize su i stavovi dece i roditelja o televizijskim programima za decu. Podaci prikupljeni u 10 škola (4 seoske/prigradske škole i 6 gradskih) na teritoriji Republike Srbije, tokom septembra i oktobra 2014. godine, kroz odgovore 458 dece i 412 roditelja (870 ispitanika) daju precizniju sliku o omiljenim sadržajima i potrebama dece, uticaju koji televizijski sadržaji na njih imaju, stavovima i odnosu roditelja prema dečijem TV programu.

Analiza je imala za cilj i da se programi za decu stave u kontekst zakonskih i podzakonskih obaveza emitera. Tako, analiza nudi **pregled regulative i prakse emitera i regulatornih tela u zemljama regiona i Evropske unije**.

Nalazi analize programa za decu i zakonske regulative, kao i intervjui sa urednicima televizijskih stanica, roditeljima i decom, poslužili su za **formulisanje preporuka** za unapređenje kvaliteta televizijskog programa koji je namenjen deci i uključuje decu.

---

² Kontrolna, poslednja nedelja februara, pokazala je zanemarljiva odstupanja

III ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U analiziranom periodu emiteri su ukupno trećinu svog programa posvetili sadržajima za decu. Međutim, **najveći procenat, 65%, od ukupno emitovanog programa za decu činili su crtani filmovi**. Primećeno je da najmanji udeo crtani filmovi imaju u programima javnih servisa, RTS-a i RTV-a.

Neretko u crtanim filmovima dominira nasilje, pa se logično nameće pitanje motiva emitera da promovišu takve sadržaje.

Uočen je manir da se **dečiji sadržaji emituju u vikend blokovima od po nekoliko sati**, što na kraju daje zadovoljavajući udeo dečijeg programa u ukupnom programu.

Veća je zastupljenost stranih sadržaja od domaćih, s tim da je strana produkcija skoro isključivo deo dečijeg programa komercijalnih i kablovskih emitera, a domaća javnih servisa. Uravnoteženija slika se dobija tek ukoliko se govori o ukupno emitovanom dečijem programu stranog i domaćeg porekla.

Pošto **strana proizvodnja dominira** u statistici sadržaja na svim kanalima, sem javnih servisa, otvara se pitanje promocije autohtone kulture i vrednosti.

Analiza je pokazala da dva javna servisa nude žanrovski najraznovrsniji sadržaj, ali da program nije jednako raznovrstan kada je u pitanju prilagođenost različitim uzrastima.

Javni servisi i komercijalni emiteri sa nacionalnom frekvencijom najmanje nude sadržaje za uzrast od 0-6 godina. Najveći broj emisija prilagođen je uzrastu od 7-10 godina, a zatim uzrastu od 11-14 godina uz napomenu da komercijalne televizije imaju vrlo oskudan program prilagođen deci te dobi. Najveći deo programa kablovskih kanala prilagođen je uzrastima od 0-6 i 7-10 godina.

Najveći broj emisija sa učešćem dece emitovan je na javnim servisima.

Programski sadržaji u kojima su deca učesnici nisu emitovana na kanalima Happy Kids, B92 i kablovskom kanalu Minimaks.

U celokupnom posmatranom programu uočene su dve emisije od kojih je jedna prilagođena za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, a druga govori o ovoj deci i ona su učesnici programa. Obe se emituju na kanalu javnog servisa RTS 2. Učešće dece sa

smetnjama u razvoju i invaliditetom u programu pogodnom za uzraste mlađe od ranog adolescentskog doba ne postoji. Deca iz marginalizovanih grupa nisu vidljiva u dečijem programu.

Većina emitovanog dečijeg programa nema interaktivni karakter, niti podstiče razmišljanje ili učestvovanje gledaoca u temi.

Život na selu predstavljen je svega u dva, reprizirana, serijala: Priče iz Nepričave i Neven (oba se emituju na RTS-u).

Kao najzastupljenije teme u dečijim programima nalaze se: magija, transformacija, čudovišta, zatim nasilje i borba protiv zla, a uočeno je **da najmanje ima dečijeg programa koji se bavi higijenom, zdravljem, ishranom.**

Bitno je navesti i da kanali sa nacionalnom pokrivenošću, osim javnih servisa RTS-a i RTV-a, nemaju urednike dečijih programa iako taj program emituju. Odgovorni u televizijama ne prepoznaju svoju nadležnost za ovaj segment programa, tako da je skoro nemoguće doći do odgovora u vezi sa dečijim programom koji emituju.

Najvećim nedostatkom dečijih programa javnih servisa dale bi se smatrati brojne reprize starih emisija. Takođe, na kablovskim i komercijalnim kanalima sa nacionalnom pokrivenošću većina emisija je reprizirana. Čak i ako je reč o premijernom emitovanju na početku nedelje, emisije su tokom posmatranog perioda ponovo emitovane. **U oba javna servisa urednici ne doživljavaju reprize kao nedostatak**, već potrebu da se novim generacijama predstave vanvremenske vrednosti, ovdašnja tradicija i kultura. Jedan od odlučujućih momenata za repriziranje je, kažu u javnim servisima, popularnost u vreme premijere i procena da nova publika treba da upozna te sadržaje kako bi bili sačuvani od zaborava.

Rezultati pokazuju da **većina dece u Srbiji često gleda televiziju** i da ne prate isključivo dečije programe. Naime, jedan deo dece izjavljuje da su im siromašni dečji programi, pa da zato gledaju “Animal planet”, “History channel”, “Discovery” i sportske kanale.

Nalaz da **devojčice provode značajno više vremena u gledanju televizije** je u skladu sa rezultatima drugih istraživanja koja pokazuju da dečaci provode više vremena u korišćenju računara i da se kod njih značajno češće javlja zavisnost od računara (Cao & Su, 2006; Bugarski, 2004).

Utvrđeno je da značajan deo dece prati i sadržaje koji nisu primereni njihovom uzrastu već su sadržaji koje gledaju ostali ukućani. Ovo se pre svega odnosi na emisije zabavnog karaktera, muzička takmičenja, kvizove i igrane serije, kako domaće tako i strane. Verovatno

je da roditelji u većoj meri daju socijalno poželjne odgovore, ili ne prate dovoljno šta njihova deca gledaju, kada je u pitanju primerenost programa koji deca prate. Roditelji, naime, navode da deca češće gledaju dečiji program, a ređe sve što gledaju ostali ukućani ili sve na televiziji, nego što to navode deca.

Deca iz seoskih i prigradskih sredina češće navode da na televiziji prate sve što prate i ostali ukućani, od dece koja žive u gradskoj sredini. Ovde ostaje otvoreno pitanje zašto je to tako, da li je to rezultat manje ponude kulturnih, zabavnih, sportskih i drugih sadržaja u tim sredinama, ili je reč o manjoj osvešćenosti roditelja o uticaju televizije na decu i njihovo poimanje sveta, ili je neki drugi razlog po sredi. To ostaje kao tema za neko buduće istraživanje.

Roditelji ne prate dovoljno šta im deca gledaju na televiziji, niti s njima dogovaraju i planiraju šta će gledati: skoro 80% dece izjavljuje da samo bira šta će gledati na televiziji, a oko 70% roditelja navodi da ne bira detetu šta će gledati, ali da prati šta dete gleda, a trećina navodi da ne zna koje emisije njegovo/njeno dete prati na televiziji. Kada se ovome nalazu doda nalaz da trećina roditelja uviđa koliko televizija može biti snažan agens socijalizacije i stoga uticati na stavove i identitet dece, da roditelji procenjuju uticaj dečijih TV sadržaja kao osrednji, očito je da bi trebalo raditi na osvešćivanju roditelja kada je pitanju uticaj televizije na decu. Nalaz da **deca roditelja sa višom školskom spremom manje vremena provode gledajući televiziju od dece roditelja sa nižom školskom spremom** u skladu je sa nalazom da više obrazovani roditelji pokazuju manje zadovoljstvo TV sadržajima za decu i očito u skladu sa tim pokušavaju da intervenišu u dečije gledanje tv, organizuju im slobodno vreme na neke druge načine, češće od roditelja koji su nižeg obrazovnog statusa.

Od svih roditelja koji su odgovorili na upitnik, svega ¼ čine očevi, a ¾ majke. Zanimljivo je razmisliti o ovom podatku i šta nam on govori. Vrlo verovatno da je on rezultat toga što se očevi manje bave decom, tj. uobičajenog stava (i prakse) da su deca majčina briga, tj. da se majke uglavnom bave decom, njihovim obrazovanjem i drugim aktivnostima, da ih više prate i bolje poznaju. Kada se pogledaju analize udžbenika za osnovu školu, vidi se da i u novim generacijama udžbenika, gde se žene mnogo češće sreću u profesionalnim ulogama nego u starim udžbenicima (gde su bile dominantno prikazane kao majke i domaćice), još uvek se sreće stereotipna slika da se samo majka bavi decom i brine o njima (Pešikan i Marinković, 1999). Naravno, nije problem što se majka bavi decom, to je sasvim prirodno, ali bi bilo dobro da su i očevi uključeni u tu brigu, jer je ženama problem da pomire svoje profesionalne i privatne uloge, posebno bez sistemske društvene pomoći.

Omiljeni TV sadržaji deci ostaju crtani filmovi (najpopularniji su oni koji se prikazuju na B92: “Sunder Bob Kockalone”, “Štrumfovi”, “Pingvini sa Madagaskara”, “Kung Fu Panda”). Iako ih navode kao omiljeni program, deca napominju da se mnogi crtani filmovi često repriziraju i da deo njih nije u skladu sa njihovim uzrastom (“bebeći su”), pa zbog toga interesovanje preusmeravaju na serije namenejnije tinejdžerima, listom strane proizvodnje (“Big time rush”, “iCarly”, “Victorious”...).

Neka deca navode prednosti gledanja programa na engleskom jeziku, jer im pomaže u učenju jezika, dok druga prepoznaju da bi bilo potrebno da dečiji programi oslikavaju način života koji je u skladu sa domaćim kontekstom i izjavljuju da **nedostaje TV sadržaja za decu na srpskom jeziku.** Deca takođe primećuju da je u nekim crtanim filmovima sinhronizacija lošeg kvaliteta što je još jedan od njihovih argumenata da je potrebno više emisija na srpskom jeziku.

Važno je istaći da i deca i roditelji kao veoma kvalitetne navode emisije starije proizvodnje, najčešće su to stare dečije emisije prikazivane na RTS (“Muzički tobogan”, “Fazoni i fore”, “Metla bez drške”, “Čarobni autobus” itd). Roditelji zapažaju da je potrebno više emisija koje će po sadržaju i formi biti slične pomenutim starim emisijama, ali da budu savremene produkcije. **Veliki broj roditelja primećuje da su dečiji programi domaće proizvodnje zastareli i da su zato manje interesantni deci.** Ističemo da se kao jedan od aspekata zastarelosti programa može navesti potencijal za interaktivnost, naime komunikacija TV sadržaja sa decom. Ovo roditelji prepoznaju kao problem kada je reč o komercijalnom aspektu TV programa (“uspešno komuniciraju kada treba da prodaju igračke”). Ogroman broj dece na pitanje kako unaprediti dečije TV programe navodi aspekt interaktivnosti i pominje da je **potreban veći broj kvizova sa učešćem dece.** Interaktivnost u TV sadržajima omogućava se i pitanjima koje likovi/glumci/voditelji programa mogu postaviti deci koja od kuće prate taj sadržaj, ili kada se tokom emisije pozivaju deca na neku vrstu akcije (“ajde da ovo otpevamo zajedno”, “a sada svi na noge pa da vežbamo zajedno”, “a šta vi možete da uradite u vašoj ulici da bude manje životinja bez skloništa tokom zime” itd.).

Zadovoljstvo TV programima je veće kod dece nego kod roditelja, što je očekivan rezultat. No, i dalje postoji veliki raskorak između pokazanog nezadovoljstva roditelja TV programima i njihovog izveštavanja o količini vremena koje deca provode pred televizijom. Postoji više mogućih objašnjenja za ovaj rezultat, jedno moguće objašnjenje je da roditelji nemaju izbora i da gledanje televizije smatraju kao pomoć u čuvanju dece.

Najslabija tačka dečijih TV programa je svakako vaspitno-obrazovni potencijal i to prepoznaju i deca i roditelji. Zabavnost i brojnost TV sadržaja je najbolje ocenjena, dok

aspekti koje prepoznaju kao prostor za unapređenje su: raznovrsnost, primerenost dečijem uzrastu, kvalitet, važnost za obrazovanje, primerenost socio-kulturnom kontekstu, vaspitne poruke koje šalju. Ono što je još jedna strana TV dečijih programa koja je veoma malo razvijena, i po mišljenju roditelja i po mišljenju dece je inkluzivnost TV sadržaja. Raznolikost glavnih likova je ocenjena veoma nisko, naime i **deca i roditelji prepoznaju da su u dečijim TV programima veoma malo zastupljeni drugi i drugačiji**, tj. pripadnici različitih društveno marginalizovanih grupa (osobe sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, pripadnici etničkih, rasnih i nacionalnih manjina, osobe iz siromašnih porodica, osobe sa sela). Ovo je ozbiljan nalaz, posebno kada se uzme u obzir da je neophodno stvarati inkluzivno okruženje kako u školi, tako i u medijima, i dečijem okruženju da pripadnici socijalno marginalizovanih grupa ne bi bili diskriminirani. Diskriminacija je ako postoje „beline“, tj. nijedan od likova u tv programu nije po nečemu drugačiji. Bez prisutnosti drugog i drugačijeg u dečijem okruženju, ne može se razvijati tolerancija na različitost, razumevanje i uvažavanje različitosti.

Analiza je, dakle, pokazala da je potrebno značajno unaprediti dečije TV programe u Srbiji, pre svega da budu savremeniji, interaktivniji, participativniji i inkluzivniji sa što većom učestalošću domaće produkcije i proizvodnje u nacionalnom socio-kulturnom kontekstu i sa decom koja rastu u Srbiji.

Sadržaj dečijeg programa pokazuje da emiteri moraju biti odgovorniji za program koji emituju, a regulatorno telo da više pažnje posveti kvalitetu samog programa. Tim pre što nadzor ne postoji nad specijalizovanim kablovskim programima za decu osim u vidu odgovora na retke predstave roditelja.

Zakonska regulativa u Srbiji i podzakonski akti regulatornog tela, omogućavaju REM-u delovanje i u tom pravcu.

REM prati emitovanje programa i ima mogućnost neprekidnog uvida u sadržaje dok istovremeno detaljnije uređuje oblast podzakonskim aktima i odlučuje o dodeli nacionalnih frekvencija.

PREPORUKE koje prozilaze iz nalaza analize:

- ***Povećati proizvodnju i emitovanje sopstvenog dečijeg programa*** koji odgovara socio-kulturnom kontekstu i deci koja rastu u Srbiji. Sopstvena proizvodnja nudi mnoštvo sadržajnih i žanrovskih mogućnosti koje pojedinačni program mogu da učine drugačijim, omogućava integrativni pristup i raznovrsnost sadržaja. Visoka gledanost domaćih programa argument su više.
- ***Pojačati vaspitno-obrazovnu ulogu dečijih TV programa.*** I deca i roditelji pominju da je potrebno više kvizova, ali i putopisnih emisija i emisija o nauci, prirodi, životinjama, sadržaja koji im pomažu u učenju i školovanju
- ***Povećati inkluzivnost u dečijim TV programima.*** Programi za decu *moraju da sadrže „drugo i drugačije“*, odnosno u njima treba da se pojavljuju različiti likovi, uključujući i predstavnike društveno marginalizovanih grupa i kao nosećih, glavnih likova i kao sporednih. U programima deca treba da učestvuju kao glumci, istraživači, gosti.
- ***Povećati interaktivnost dečijih TV programa.*** Sadržaji koji se proizvode za decu i prikazuju treba da budu osetljivi za probleme i pitanja dece, i da budu relevantni za dečiji razvoj sa aspekta vaspitno-obrazovnog potencijala koji imaju. Važno je da ih sama deca opažaju kao relevante za njih. To se može postići pravljenjem emisija koje će doticati aktuelne probleme dece, obrađivati teme aktuelne za decu u Srbiji i regionu i domaći socio kulturni kontekst, gde će deca imati prilike učestvuju u samim emisijama i od kuće.
- ***Emitovati raznovrsne i bogate dečije programe.*** Sve televizijske stanice bi trebalo da imaju dečiji program sa bar jednim delom sopstvene produkcije i to takve da se osigura raznovrsnija i kvalitetnija ponuda emisija na različitim kanalima
- ***Pojačati odgovornost samih emitera*** za kvalitet dečijeg programa koji emituju
- ***Edukovati roditelje*** o tome kako bi trebalo da prate i da posreduju sadržaje koje deca gledaju na TV. U mnogim domaćinstima televizija je ceo dan uključena, što pokazuje da nema razmišljanja o strukturiranju dečijeg vremena, o promišljenoj selekciji programa koji će se gledati.
- ***Pojačati monitoring nasilja u TV programima.*** Posebnu pažnju treba obratiti na nasilje u TV programima na koje se žale roditelji i deca. U tom svetlu, dobija na značaju prethodna preporuka o većoj roditeljskoj brizi šta im deca gledaju na televiziji, i da oni moraju biti „filter“ za ugrožavajuće i neprimerene sadržaje. Još je važnije sistemsko nastojanje da se sadržaji koji nisu adekvatni za dečije uzraste vidno obeleže i prikazuju u terminima koji nisu lako dostupni deci, bar mlađih uzrasta.
- ***Pojačati aktivnosti na kontrolnoj ulozi regulatora.*** Regulatorno telo bi trebalo da zahteva strože pridržavanje podzakonskih akata i veću odgovornost emitera za

sadržinu programa. Pridavanje ovoj temi značaja prilikom raspisivanja konkursa i u procesu donošenja odluka o dodeli nacionalnih frekvencija emiterima, redak je mehanizam uticaja i na kvalitet dečijeg programa.

- **Sprovesti istraživanja** kojima bi se ispitali različiti aspekti fenomena televizija i deca, posebno roditeljska uloga u dečijem korišćenju televizije; medijska pismenost kod dece i mladih i kako podsticati njen razvoj; uloga televizije u seokim i gradskim sredinama; analiza poruka koju pojedine emisije šalju deci, vrednosnog sistema koji promovišu; analiza glavnih likova – modela koji se deci nude kroz popularne tv programe, i slično.

IV DEČIJI PROGRAM KOD SRPSKIH TELEVIZIJSKIH I KABLOVSKIH EMITERA

Prva polovina 2014. godine nije pokazala velika odstupanja u odnosu na zabeležene trendove u prošloj godini. Zastupljenost dečijeg programa odgovara prošlogodišnjoj na skoro svim kanalima, a s izuzetkom pojedinačnih i malih odstupanja i karakteristike sadržaja ostaju iste. Reč je, pre svega, o animiranom programu strane produkcije, sinhronizovanom na srpski jezik i jednolične tematike (borba protiv zla, magija, transformacija). Neretko je čak reč o istim crtanim filmovima koji se emituju godinama.

U analiziranom periodu (prva četiri meseca 2014. godine) detaljno je prikazana jedna istraživačka nedelja, a ti nalazi dodatno su potkrepljeni podacima o gledanosti medijskih sadržaja za decu (za prvih šest meseci 2014. godine).

1. Učešće dečjeg programa u ukupnom programu u prvoj polovini 2014. godine - trendovi u odnosu na prethodnu godinu

U prva četiri meseca 2014. godine³ udeo medijskog sadržaja za decu u ukupnom emisionom vremenu⁴ javnih servisa i kanala sa nacionalnom frekvencijom uglavnom odgovara statistici za celu prošlu godinu. Međutim treba imati u vidu da se kod TV B92

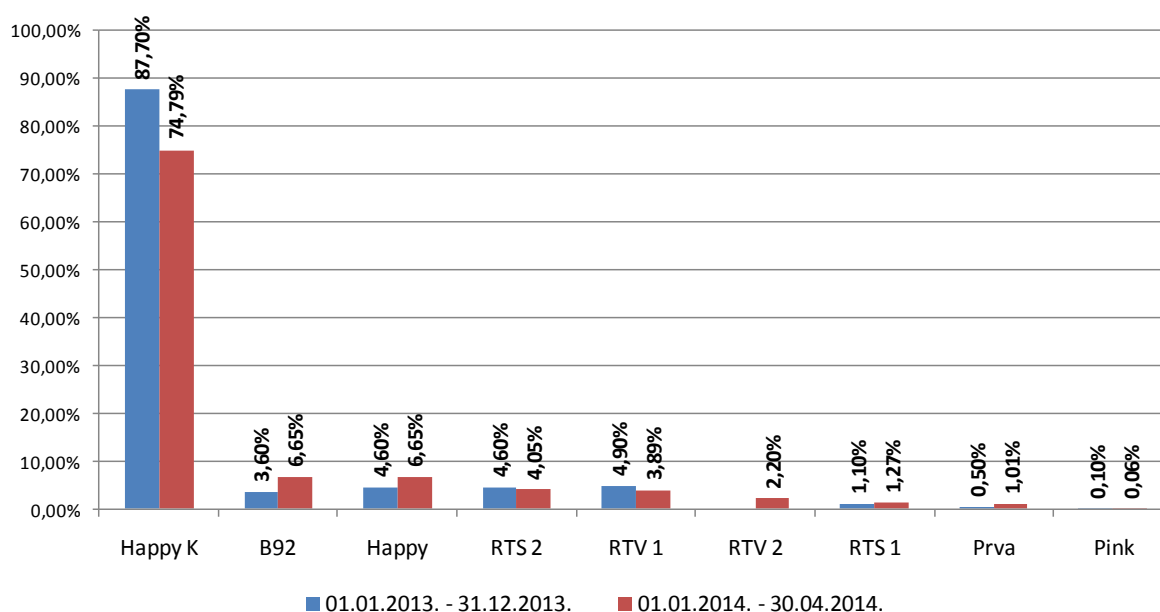
³ REM je do objavljivanja ove analize raspolagao samo podacima za period januar-april 2014. godine

⁴ Emisiono vreme je period u kome određeni kanal emituje program, odnosno sve sadržaje, bez izuzetka po bilo kom kriterijumu, 24 sata 365 dana

učešće dečijeg programa duplo povećalo, a Pinka i Prve dvostruko smanjilo. Od 1. januara do 30. aprila 2014. godine na javnim servisima i kanalima sa nacionalnom pokrivenošću prikazano je ukupno 54.580 minuta dečijeg program, odnosno 31,32% emisionog vremena svih kanala.

Kanal Happy Kids emitovao je ukupno 11 dana, 11 sati i 23 minuta dečijeg programa. Slede B92 sa 7 dana i 33 minuta, Happy sa 5 dana, 6 sati i 2 minuta, RTS 2- 4 dana, 20 sati i 33 minuta, RTV 1- 4 dana, 14 sati i 43 minute, RTV 2- 1 dan, 22 sata i 21 minut, RTS 1 – 1 dan, 12 sati i 21 minut, Prva- 1 dan, 4 sata i 53 minute i Pink sa 1 sat i 21 minut.

GRAFIKON 1⁵: Zastupljenost dečijeg programa u emisionom vremenu

Izvor: REM

Poređenjem statistike iz 2013. godine i rezultata ove analize moguće je zapaziti još neke trendove. **Sadržaji strane produkcije u prošloj godini su na kanalima javnog servisa bili drastično više zastupljeni** (na RTS 1 58,7%) u odnosu na trend s početka 2014. Na prvom kanalu pokrajinskog javnog servisa u prošloj godini je 93% dečijeg programa bilo strane proizvodnje, a **od svih premijernih emitovanja u sadržajima za decu strani crtani filmovi su učestvovali sa 60%**. RTV na oba svoja kanala u analiziranom periodu ove godine, ima, naprotiv, manje animiranog sadržaja od drugih kanala. Reprize su bile više zastupljene na oba javna servisa što je trend i danas. Za razliku od javnih servisa na programima komercijalnih emitera se udeo crtanih filmova strane proizvodnje ne smanjuje.

⁵Za RTV 2 ne postoji statistika za 2013, jer je u ovom periodu, REM ovaj kanal pratila segmentirano po jezicima na kojima se emituje.

Zatim, kod Pink televizije je uočena retkost i to da se u statistici premijernog programa sopstvene produkcije pojavljuje dečiji program, doduše u skromnom procentu od 0,13%. Radi se o snimcima ili prenosu festivala dečije muzike što je jedini sadržaj za decu koji se emituju na tom kanalu.

Happy Kids je kanal koji je sopstvenu proizvodnju programa za decu smanjio sa 15,58% u 2012. na 0,19% u 2013, a početak ove godine potvrđuje da se trend nije promenio.

Prema podacima agencije *Nielsen Audience Measurement* u prvih šest meseci ove godine na televizijskim kanalima sa nacionalnom frekvencijom prikazano je ukupno 79.336 minuta dečijeg programa. I to na RTS 1 3.630, na RTS 2 10.311, na Prva 2.024, na Pinku 81, B92 17.195 i Happy i Happy Kids 46.095 minuta. Odnosno, 1,37% udela u programu RTS 1, 3,91% udela u programu RTS 2, 0,76% za Prvu, 0,03% za Pink, 6,52% za B92 i 17,49% za Happy-Happy Kids.

2. Gledanost i omiljeni sadržaji

Dečije emisije dostižu veoma visoke vrednosti gledanosti što se najbolje ilustruje podatkom da **najgledanija dečija emisija - Priče iz Nepričave- dostiže prosečnu vrednost gledanosti Dnevnika 2** na RTS 1 kao jedne od najgledanijih emisija na televizijskim kanalima uopšte. Čak i ako se uzme u obzir da je RTS 1 najgledaniji kanal i da deo gledanosti te emisije proističe i iz tog podatka, odnosno navike roditelja da prate sve što se emituje na tom programu, kao i iz činjenice da je ne gledaju samo deca nego i roditelji (u vreme čijeg detinjstva je proizvedena) gledanost u procentima i dalje ostaje značajna.

Tabela 1 : Gledanost dečijih programa⁶

	kanal\variable	AMR	AMR %	SHR %	RCH	RCH %	ukupno trajanje (min)
DEČIJE EMISIJE	RTS 1	255.077	3,73%	16,41%	506.791	7,42%	3.630
	RTS 2	20.876	0,31%	1,73%	55.994	0,82%	10.311
	PRVA	84.559	1,24%	8,77%	206.718	3,02%	2.024
	PINK	139.496	2,04%	7,19%	586.914	8,59%	81
	B92	107.721	1,58%	7,88%	176.678	2,59%	17.195
	Happy - Happy K	63.802	0,93%	4,74%	101.585	1,49%	46.095

Tabela 2: Gledanost kablovskih kanala specijalizovanih za dečiji program, koji su predmet ovog istraživanja

period	kanal\variable	AMR	AMR %	SHR %	RCH	RCH %
06:00:00 - 19:59:59	Minimax	31.248	0,46%	1,98%	298.743	4,37%
	Ultra	7.853	0,11%	0,50%	134.150	1,96%
	Mini Ultra	8.488	0,12%	0,54%	123.909	1,81%

Među 20 najgledanijih medijskih sadržaja za decu⁷ nalazi se i 11 emisija koje će biti predmet detaljnije analize izabrane istraživačke nedelje u februaru.

⁶ AMR (Average Minute Rating) - prosečan broj gledalaca u minutnom proseku (primer: ako emisija traje dva minuta, u prvom minutu je gledalo 100,000 gledalaca, u drugom minutu 200,000 gledalaca, prosečan *apsolutni* rejting iznosi $(100,000+200,000)/2=150,000$).

AMR% - AMR izražen procentualno u odnosu na *posmatranu populaciju* (primer: ako posmatramo ukupnu populaciju 4+ u Srbiji, dakle, $150,000 / 6,896,838$ (ukupno stanovnika u Srbiji koji imaju 4 i i više godina) = 2.17 AMR%)

RCH (Reach) - broj *jedinstvenih* gledalaca koji su gledali emisiju barem jedan minut. (primer: ako je u prvom minutu emisiju gledalo 100,000 gledalaca, u drugom minutu se pridružilo još 100,000 novih gledalaca, u tom slučaju ova dvominutna emisija je imala 200,000 jedinstvenih gledalaca -RCH 200,000; AMR: 150,000) Gledaoci se ne "kumuliraju" iz minute u minut, računaju se samo jednom.

RCH % - broj jedinstvenih gledalaca izražen u procentima u odnosu na posmatranu populaciju (primer: $200,000/ 6,896,838 = 2.9 \%$)

SHR% - udeo u ukupnoj gledanosti svih televizija u periodu trajanja emisije. (primer: ako je u periodu emitovanja emisije u ukupnom trajanju od 2 min. pored televizora bilo 600,000 gledalaca u minutnom proseku, onda je SHR emisije $150,000$ (AMR emisije) / $600,000$ (AMR svih televizija - TTV) = 25%)

U tabeli nema RTV1 i RTV2 jer su rezultati prikazani samo za kanale sa nacionalnim pokrivanjem

⁷ Podaci agencije *Nielsen Audience Measurement*

Najgledaniji sadržaji za decu (11 emisija od 20) emitovani su na RTS 1. Sledi B92 sa tri emisije, Prva i Happy Kids sa po dve. Najgledanije emisije prikazane su uglavnom u dane vikenda i u onom periodu dana kad je najverovatnije da će deca predškolskog i školskog uzrasta moći da ih prate, ali i kada su na posmatranim kanalima emitovani blokovi dečijeg programa.

Tabela 3: 20 najgledanijih emisija za decu u prvih šest meseci 2014. godine

redni broj	kanal	emisija	dan	početak	AMR	AMR %	SHR %	RCH	RCH %
1	RTS 1	PRICE IZ NEPRICAVE	nedelja	11:06:33	552.289	8,08%	27,95%	810.318	11,86%
2		SEDEFNA RUZA	nedelja	11:06:10	462.460	6,77%	21,19%	722.598	10,57%
3		FAZONI I FORE	subota	11:01:10	460.861	6,74%	23,22%	828.562	12,12%
4		METLA BEZ DRSKE	nedelja	11:33:57	448.454	6,56%	22,38%	736.395	10,78%
5	PRVA	FILM: KENGUR DZEK	sreda	13:37:42	406.325	5,95%	15,31%	1.119.885	16,39%
6	RTS 1	SERIJA: NEVEN	subota	11:31:14	327.278	4,79%	15,85%	632.095	9,25%
7		PLAVA PTICA - SPECIJAL	subota	12:14:34	316.904	4,64%	15,36%	669.319	9,79%
8		SERIJA: MOZE I DRUGACIJE	subota	12:01:14	311.961	4,56%	15,21%	542.929	7,94%
9		USIJANE GLAVE	nedelja	11:00:11	298.035	4,36%	20,20%	568.089	8,31%
10	B92	CRTANA SERIJA: SUNDJER BOB KOCKALONE	subota	11:45:53	297.696	4,36%	14,53%	348.170	5,09%
11	RTS 1	SERIJA: MOJ UJAK	subota	11:35:38	289.066	4,23%	17,49%	441.551	6,46%
12	B92	CRTANA SERIJA: STRUMFOVI	četvrtak	11:23:06	267.754	3,92%	18,92%	319.734	4,68%
13		CRTANA SERIJA: PINGVINI SA MADAGASKARA	subota	12:00:18	262.011	3,83%	12,97%	411.981	6,03%
14	RTS 1	FILM: KAKTUS KID	četvrtak	12:42:44	245.801	3,60%	15,21%	805.963	11,79%
15		PLAVA PTICA	subota	12:09:48	229.444	3,36%	16,10%	378.127	5,53%
16	B92	CRTANA SERIJA: KUNG FU PANDA	nedelja	11:45:26	214.744	3,14%	10,42%	368.871	5,40%
17	RTS 1	FILM: SAMPIONSKI DUH	utorak	12:33:30	198.619	2,91%	13,30%	824.061	12,06%
18	PRVA	FILM: ŠUMSKI RATNIK	ponedeljak	23:28:59	188.338	2,76%	14,67%	766.929	11,22%
19	Happy - Happy K	CRTANA SERIJA: PLANET SHEEN	četvrtak	11:39:15	177.128	2,59%	10,93%	231.675	3,39%
20		CRTANA SERIJA: HUNTIK	četvrtak	11:13:23	175.317	2,57%	11,14%	229.294	3,36%

Na nekim televizijskim kanalima, kao, na primer, na B92 celokupno učešće u programu zasniva se na vikend bloku emisija, koje neretko idu u po nekoliko epizoda jednog crtanog filma, pa nekoliko epizoda drugog, nekoliko epizoda trećeg i zatim ispočetka. Sa novim epizodama, kreće niz prvog, drugog, trećeg crtanog filma.

Epizode crtanih filmova iz Tabele 3 koji su emitovani radnim danom i u vreme kada su deca van kuće, reprizirane su tokom vikenda (*Planeta Šin, Hantik, Štrumfovi...*) Jedan dugometražni film *Šumski ratnik*, televizija Prva emitovala je u ponedeljak u 23:28h, u terminu neodgovarajućem za decu što implicira zaključak da su taj sadržaj zapravo gledali odrasli. Ostali najgledaniji sadržaji emitovani su u intervalu od 11:00 do 14:00 časova.⁸

⁸ Označene crvenom bojom su emisije koje su emitovane i tokom februara

3. *Dečiji program u istraživačkoj nedelji (1. do 8. februar)*

U posmatranoj nedelji (od 1. do 8. februara) prikazane su 62 različite emisije (ne računajući različite epizode jedne serije) u ukupnom trajanju od 3 dana 9 sati i 22 minuta. Udeo dečijeg programa u ukupnom emisionom vremenu analiziranih javnih servisa i kanala sa nacionalnom pokrivenošću je tako iznosio čak 48,43 %.

Za to vreme prikazane su samo dve emisije nezavisne produkcije. U ukupnom broju emisija animirane serije učestvuju sa 44,8% u odnosu na ostale sadržaje, a 54,83 % sadržaja je strane proizvodnje i sinhronizovan na srpski jezik, mada ne uvek do kraja, jer emiteri retko prevode naslove crtanih filmova (*Monster High, Ben Ten, Mis Spajder i dečica, Totally Spies...*)

Na tri kablovska kanala Minimaks, Ultra i Mini Ultra prikazano je ukupno 58 emisija, od čega je 79,3% animiranih, samo jedna domaće proizvodnje i nijedna nezavisne produkcije. Sve su sinhronizovane. Primetno je, takođe, da **kablovski kanali, emituju veći procenat sadržaja prilagođenih najmlađem uzrastu** - 39, 6% od ukupnog sadržaja.

3.1 *Pregled kanala*

Na RTS1 se program za decu emituje između 11:00 i 13:00 sati vikendom s izuzetkom „TV Zabavnika“, desetominutne magazinske emisije za školski uzrast koja se emituje radnim danom između 16:40 i 17:00 sati. U posmatranoj nedelji ukupno je prikazano 3 sata i 50 minuta programa (8 različitih emisija) dok je za prva četiri meseca prikazano 1 dan 12 sati 21 minut programa i deset različitih emisija. Osim *Pažljivka*, serije koja ima za cilj da decu poduči ponašanju u saobraćaju, na RTS 1 nije emitovana nijedna animirana serija ni film. Za razliku od drugih kanala sa nacionalnom pokrivenošću emisije za decu na RTS 1 su uglavnom sopstvene produkcije (pet od osam prikazanih), dve su u koprodukciji, a jedna nezavisne produkcije. Sve su domaće proizvodnje, a u četiri učestvuju deca. Većina emisija na RTS 1 traje pola sata, a nijedna dečija emisija ni po drugim kriterijumima (prilagođenosti oblika, jezika, govora, muzike, humora, zagonetki, zadataka) nije namenjena najmlađem uzrastu od 0 do 6 godina.

Program za decu na *RTS 2* emituje se vikendom u periodu između 8:00 i 10:30 sati (u trajanju od sat i 30 minuta), a radnim danima između 07:15 i 09:30 sati (u trajanju od najviše sat i po) i ponovo u periodu između 14:00 i 15:45h (u trajanju od najviše sat i po). Ukupno, u posmatranoj nedelji, za 13 sati i 5 minuta, prikazano je 20 različitih emisija. Za prva četiri

meseca ove godine dečiji program RTS 2 trajao je 4 dana, 20 sati i 33 minuta, a prikazano je 29 različitih emisija. Najmlađem uzrastu, od 0 do 6, u posmatranoj nedelji prilagođeni su crtani film *Ana Dobrić* i emisija *Na slovo na slovo*, koja je jedna od ukupno dve neanimirane emisije prilagođene tom uzrastu na kanalima sa nacionalnom pokrivenošću. Tom uzrastu, takođe, povremeno je prilagođena emisija *Zanimanje dete*, ako je isti uzrast deteta kojem je epizoda posvećena.

Osam emisija bilo je strane produkcije. U 10 su učestvovala deca. Dve emisije su proizvedene u koprodukciji.

Jedine dve dečije emisije, koje se na bilo koji način odnose na potrebe dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom emituju se na RTS 2. I to *Različiti, a isti*, emisija u kojoj su tema deca sa smetnjama u razvoju i *Znakopis* igrana serija, koja je prilagođena mladima sa smetnjama u razvoju (kroz nju se uči znakovni jezik, nude rešenja za moguće svakodnevne situacije) i u kojoj glavni tumači uloga imaju smetnje u razvoju. Na RTS 2 prikazan je i najveći broj (5 od 6) dugometražnih emisija dokumentarno-obrazovnog karaktera za decu.

Na javnom servisu *RTV 1* od 1. do 8. februara prikazano je ukupno 8 emisija, od kojih je većina reprizirana tokom nedelje, a neke i više puta. Dve su bile animirane i serije strane produkcije dok su ostale emisije bile domaće produkcije. Emisije koje su prilagođene jednom ili oba uzrasta od 7-10 i 11-14 bilo je pet, a samo dve su bile prilagođene uzrastu od 0-6 godina. Te dve, međutim, nisu bile animirane nego igrane sa učešćem dece. Većina emisija na RTV 1 (6 emisija) podrazumeva učešće dece u njima.

Ukupno je prikazano 9 sati i 17 minuta medijskog sadržaja za decu, a program je emitovan od 07:05 do 13:30h, pa ponovo od 17:33 do 18:00h (subota) ili od 09:24 do 10:30h (nedelja), a radnim danima od 09:12 do 09:57h sa izuzetkom srede kada je i u terminu od 12:10 do 12:30h reprizirana jedna subotnja emisija.

U prva četiri meseca RTV1 emitovala je ukupno 25 emisija u trajanju od 4 dana, 14 sati i 43 minuta ili 3,89 % učešća. Kao i na RTS 1, između dve emisije namenjene deci povremeno se emituju spotovi i snimci nastupa dečijih horova.

Na RTV 2 je u posmatranoj nedelji februara prikazano ukupno 4 sata i 58 minuta medijskog sadržaja za decu, od čega su većina bile reprize programa sa RTV 1. Premijerno je na RTV 2 prikazan jedino snimak festivala folklornih nastupa dečijih plesnih grupa u trajanju od pola sata. Na RTV 2 prikazano je ukupno devet različitih emisija za decu od čega su u 5 učestvovala i deca, a samo jedna je bila strane proizvodnje. Dve su animirane serije, jedna,

takođe, repriza sa RTV 1 (*Ben 10*), a druga proizvodnje RTS (*Pažljivko*). Tokom subote program za decu emitovan je od 14:55 do 16:35h, u sredu od 10:06 do 11:00h, pa od 11:20 do 12:00h, u utorak jedna polučasovna emisija od 8:00h, u četvrtak jedna polučasovna od 19:30h, a u ponedeljak i petak nije bilo dečijeg programa.

U prva četiri meseca ove godine RTV 2 prikazala je 12 različitih emisija u trajanju od jednog dana 22 sata i 21 minuta, odnosno sa 2,2 % učešća u programu.

Javni servis RTV 1 i RTV 2 emituju programe za mlade, odnosno za uzrast koji izlazi iz okvira ovog izveštaja (npr, *Akademci*- za studente). RTV 2 emituje i niz priloga koji se u programu na jezicima nacionalnih manjina bave životom dece unutar tih zajednica.

Kroz program televizije Prva prikazane su ukupno 3 dečije emisije - dve animirane za najmlađi uzrast i jedna nezavisne produkcije. Vikendom u periodu od 09:30 do 10:10h i radnim danima između 06:55 i 07:07h (trajanja 12 minuta) prikazan je sadržaj ukupnog trajanja od jednog sata i 24 minuta. Za prva četiri meseca prikazane su četiri emisije (tri emitovane u posmatranoj nedelji) u trajanju od jednog dana, 4 sata i 53 minuta. U ukupnom programu dečiji je u prva četiri meseca učestvovao sa 1,01 %.

Na televiziji Pink je za prva četiri meseca prikazan samo jedan medijski sadržaj za decu, a to je bio snimak festivala *Čarolija*, koji je trajao sat i 21 minut, ali nije prikazan u istraživačkoj nedelji. Na televiziji Pink to je činilo 0,06 % učešća u programu u četvoromesečnom proseku.

Televizije Happy i Happy Kids dele frekvenciju na način da se drugi kanal emituje od 10:00 do 13:55h. Isti animirani program, međutim, bio je emitovan u istraživačkoj nedelji na toj frekvenciji od 08:15 ili 09:15 do 12:55h vikendom ili između 08:15 i 13:55h radnim danom. Na taj način i televizija Happy ostvaruje za prva četiri meseca učešće od 6,65 % dečijeg programa u emitovanom programu. Dečiji program, odnosno 27 različitih sadržaja, činilo je 74,79 % u programu Happy Kids, odnosno 11 dana, 11 sati i 23 minuta u prva četiri meseca. Ali budući da je reč o istim medijskim sadržajima za potrebe ovog istraživanja tretirani su kao jedan kanal na kome je u posmatranoj nedelji prikazano 36 sati i 34 minuta dečijeg programa (osam i po sati više od programa predviđenog za Happy Kids).

Prikazano je 19 različitih dečijih emisija - jedna serija, jedna igrana emisija sa učešćem dece, dve poluanimirane kratkog trajanja, jedna dokumentarna i 15 animiranih. Sve

strane produkcije i sinhronizovane na srpski jezik. Ustanovljeno je često emitovanje dve ili više epizode iste serije za redom.

Televizija B92 emitovala je u posmatranom periodu tri animirane emisije strane proizvodnje i sinhronizovane na srpski, a u trajanju od 10 sati i 53 minuta. Više puta ponavljane tokom nedelje ove tri emisije emitovane su po nekoliko epizoda za redom, u trajanju od sat do dva i po. Ovaj kanal emituje dečiji program u periodu od 10:20 do 11:30h i epizode se često repriziraju čak i tokom nedelje. U prva četiri meseca TV B92 emitovala je 11 različitih animiranih serija, u trajanju od 7 dana, 33 minuta, što čini 6,65 % učešća dečijeg programa u ukupnom programu.

Na specijalizovanim dečijim *kablovskim kanalima Ultra, Mini Ultra i Minimaks* u posmatranom nedelji prikazano je ukupno 58 emisija, od čega 46 animiranih, jedna neanimirana domaće proizvodnje (*Zogarije- takmičarske igre za decu, snimak, Ultra*) 57 strane proizvodnje, 6 sa učešćem dece i nijedna prilagođena deci sa smetnjama u razvoju. Na svim kanalima sve emisije strane proizvodnje bile su sinhronizovane na srpski.

Na televiziji **Ultra** prikazano je 9 animiranih emisija strane proizvodnje, 3 igrane serije, jedna poluanimirana, jedna dokumentarna, a u četiri učestvuju deca kao glumci.

Na televiziji **Mini Ultra**, koja od svih posmatranih kanala ima najviše sadržaja prilagođenog uzrastu od 0-6 godina prikazano je 17 emisija, od čega 11 animiranih, dve dokumentarne i dve u kojima su uloge podeljene između dece glumaca i lutki.

Na televiziji **Minimaks** prikazano je 26 emisija, sve su bile animirane.

Kablovski kanali prikazuju po 41,4 % sadržaja (po 24 emisije) za koje se može reći da su prilagođene uzrastu od 0-6 ili uzrastu 7-10 godina ili za oba uzrasta i 17,2 % (10 emisija) sadržaja prilagođenog uzrastu od 11-14 godina.

Na svim kanalima- kablovskim i sa nacionalnom pokrivenošću- većina emisija je reprizirana. Čak i ako je reč o premijernim emitovanjima na početku nedelje, tokom posmatranog perioda su ponovo emitovane.

Tabela 4: Odnos domaće i strane proizvodnje dečijeg programa

Proizvodnja	Nacionalni	Kablovski
Domaća	28	1
Strana	34	57

3.2 Prilagođenost uzrastu

Javni servisi u Republici Srbiji i komercijalni emiteri sa nacionalnom frekvencijom najmanje nude sadržaje za uzrast od 0-6 godina. Od ukupno 62 svega 12 emisija je prilagođeno tom uzrastu, a dve od tih emisija *Na slovo na slovo* (RTS) i *Hajde sa mnom u obdanište* (RTV) nisu animirane niti strane proizvodnje. Među kablovskim emiterima Mini Ultra je gotovo u celosti svog programa prilagođen najmlađem uzrastu.

Najveći broj emisija prilagođen je uzrastu od 7-10 godina (31 na kanalima sa nacionalnom frekvencijom i 24 na kablovskim) dok je uzrastu od 11-14 godina prilagođeno 26 emisija kod emitera sa nacionalnom frekvencijom i RTV i 10 na programu kablovskih emitera.

Emisije koje mogu biti zanimljive za dve grupe uzrasta (0-6 i 7-10, npr, *Volim prirodu* ili od 7-10 i 11-14, npr, *Uvek medalja*) grupisali smo u obe kategorije.

Na komercijalnim televizijama, s druge strane, oskudan je program prilagođen i uzrastu od 11-14 godina.

Tabela 5: Prilagođenost programa razvojnim fazama dece

Uzrast	Nacionalni	Kablovski
0-6 godina	19%	41%
7-10 godina	50%	41%
11-14 godina	42%	17%

Emisijama pogodnim za uzrast od 0-6 godina, primera radi, kategorisane su još: *Tork*, *šumski vilenjak*, *Štrumfovi*, *Musti*, kao i *Školjkice u plavom (za sve uzraste)*, *Mis Spajder i dečica...*

Emisijama pogodnim za uzrast od 7-10 godina kategorisane su: *Planeta Šin, Priče iz Nepričave, Plava ptica, Pitam se, pitam se, Pingvini sa Madagaskara, Garfield, Zujalica, Hantik...*

Emisijama pogodnim za uzrast od 11-14 godina, između ostalih, smatrane su: *Plesna akademija, Provetravanje, Energija znanja...*

Sadržaji su opisani u *Prilogu 1*.

3.3 Pristup žanrovima

Određeni žanrovi koji podstiču interakciju, na primer kvizovi za decu, nisu u medijskoj ponudi deci u Srbiji. Isto se odnosi i na dečije filmove, drame i zabavni program. U žanrovskoj strukturi najzastupljenije su animirane serije strane proizvodnje od kojih se neke (*Ben 10*) emituju na tri kanala.

Pored 26 animiranih serija na programima sa nacionalnom frekvencijom i javnim servisima emitovano je 8 igranih serija za decu, jedan dugometražni crtani film, 2 muzičke emisije, 8 mešovutih i 7 dokumentarno-obrazovnih.

Žanrovski, program na kablovskim operaterima je još manje raznovrstan. Prikazane su 3 igrane serije, jedan snimak sportskih igara, jedna mešovita emisija i jedan dokumentarni serijal, u mnoštvu animiranog programa.

Crtani filmovi čine 65 % ukupnog programa za decu.

Tabela 6: Program za decu prema žanru

Žanrovi	Nacionalni	Kablovski
Crtani film	44,8%	79,30%
TV film	/	/
Igrane serije	12,90%	5,20%
Dečiji film	/	/
Kvizovi/igre	/	1,70%
Muzički	3,20%	/
Mešoviti	12,90%	1,70%
Magazinski	11,30%	/
Dokumentarni	9,70%	1,70%

3.4 Teme i sadržaji

Borba protiv zla i nasilje suštinska su tema i okosnica ukupno 16 emisija od kojih se jedan emituje na B92 (*Pingvini sa Madagaskara*), jedna na RTS (*Bandolero*), 2 na RTV i 12 na Happy Kids (od ukupno 19 emisija na tom kanalu). Najvećim delom programa, dakle, jedini specijalizovani dečiji kanal sa nacionalnom pokrivenošću oslanja se na motive kao što su „sila“, „snaga“, „senka noći“, „gospodari noći“, „anđeli zla“ (*Zmajevi- metalno doba*), ubistva (*Nindža kornjače*), kvalifikacije poput „odrvatno“, „glupo“, „glup i ništarija“ (*Dino ratnik*) a u nekim serijama akcija i borba počinju gotovo bez ikakvog uvoda u radnju i traju celu epizodu (*Generator Reks*).

U programu kablovskih emitera u 6 crtanih filmova dominira nasilje i borba protiv zla.

Zastrašujuće scene redovan su element 10 emisija u programu nacionalnih emiterima (*Ben 10 i Monsuno* na RTV, a ostali, uključujući i dokumentarni serijal *Okršaj životinja* na Happy Kids) i kod 5 animiranih serija iz programa kablovskih operatera. Iz tih serija su replike poput: „Mrzim kada je krv svuda po mojoj testeri“ (*Ben 10*).

Borba protiv zla, takođe je tema i jedne animirane parodije na svu popularnu borbu protiv zla. *Liga super zloća* (*Ultra*) na duhovit način ismeva borbu radi borbe.

Magija, transformacija i čudovišta okosnica su 16 emisija kod nacionalnih emitera (većina na Happy Kids kanalu) i 15 emisija kod kablovskih emitera. Ovi motivi pojavljuju se u obliku „sitne“ čarolije koja se uvek koristi u dobre svrhe (da se bubamari pomogne u raspremanju skrovišta- *Ben i Holi*, Mini Ultra) do veštičijeg obračuna dve sestre (jedne zle, a jedne dobre veštice - *Sabrinin tajni život*, Happy Kids), a najčešće se magija ili transformacija koriste u borbi protiv zlih mračnih sila u serijalima u kojima je ta borba suština radnje (*Winx*, *Totally Spies*, *Moćni rendžeri*, *Transformersi...*)

Jednu vrstu magije iz tog raspona koriste i zubić vile u crtanom serijalu *Čarobne zubne vile*. One istovremeno obrađuju temu koju grupišemo pod higijenu, zdravlje i ishranu, jer čarobnim prahom napravljenim od zuba, koja su deci ispala, vile kasnije posipaju decu koja peru zube. Dečak se magičnim pokretima pretvara u superheroja koji sa decom radi vežbe fizikulture u crtanom filmu *Tom i čarobno drvo*, a higijenom, zdravljem i ishranom na kablovskim kanalima bave se ukupno tri emisije. Na nacionalnim kanalima samo dve emisije su se dotakle tih tema- *Plava ptica* (RTS) i *Musti* (Prva).

Pranje ruku, zuba, održavanje lične higijene nisu bile okosnice animiranih filmova za najmlađe, niti su higijena i zdrava ishrana, uopšte, bile glavna tema neke od emisija.

Naprotiv, neki od omiljenih junaka kao što su *Sunder Bob Kockalone* (B92) i *Nindža Kornjače* (Happy Kids) najviše vole da se hrane pljeskavicama i picom, a **gotovo nijedan od omiljenih dečijih junaka ne umiva se, ne pere ruke ili zube.**

Uništiteljski stav prema čovekovojoj okolini, ako se izuzmu serije u kojima se u moru nasilja ruši, pali, raspada sve čega se junaci dotaknu, nije podstaknut ni u jednom od medijskih sadržaja za decu. Ali, priroda kao tema i zdrav odnos prema okolini, okosnica su svega 7 emisija na kanalima sa nacionalnom pokrivenošću i 10 emisija kablovskih kanala.

Priroda se u centar tih 17 emisija stavlja ili kao osnova zbivanja kao što je slučaj u ekološkoj emisiji *Pitam se, pitam se* ili kao okruženje u kome se pronalazi neka zanimljivost, kao što je slučaj u *Okršaju životinja*. U animiranim i poluanimiranim kratkim filmovima prikazuju se isečci iz života malih životinja (*Bzzz...*), istražuje morsko dno uz pomoć *Oktonauta* ili šuma uz pomoć *Torka, šumskog vilenjaka*.

Fazone i fore nude dobru ilustraciju uloge odraslih koji ravnopravno komuniciraju sa decom i daju im dobar primer svojim ponašanjem. Na sličan način uloga je odraslima dodeljena u još 12 emisija, od kojih su sve na RTS ili RTV, bilo da se pojavljuju kao uzor o kome je reč (*Uvek medalja*), u priložima emisija magazinskog tipa (*Štoperica*) ili u stalnoj ulozi onog koji decu vode do određenih saznanja poput *Priče o rečima*. Roditelj kao uzor pojavljuje se u crtanom filmu *Monsuno*, kao predvodnik družine svog sina u brobi protiv zla.

Na kablovskim kanalima samo jedna je emisija u kojoj *Vatrogasac Sima* lišava njegov mirni grad problema.

Odnos deteta i odrasle osobe ilustrovan je u serijalu *Neven* u kome je uobičajeno i prihvatljivo da se deca kažnjavaju batinama. U vreme kada je snimana ova serija (pre 40 godina) taj model vaspitanja bio je društveno prihvatljiv, što ukazuje na jednu od spornih strana repriziranja programa. Drugi sporan element ove reprize, vidi se kroz jezik koji je ponekad toliko arhaičan da ga i odrasli teško razumeju (mišci su mišići).

Zbog obimne kupovine stranog programa i sinhronizovanja, dogodi se da poenta neke emisije bude obesmišljena npr. iako se od početka do kraja uči pojedina reč, ta reč na kraju biva napisana na engleskom jeziku (*Svet reči*).

Tri emisije u kojima deca otvoreno drugoj deci daju primer su *Energija znanja*, *Zanimanje* u vidu ispovesti i *Plava ptica*- u čijem jednom segmentu gostuju deca koja poseduju neki talenat, koja su nešto izumila, postigla neki uspeh u nauci, sportu, umetnosti.

Ali, deca kao dobri prijatelji redovno su tema i nekolicine animiranih filmova. Suština nekoliko crtanih filmova je da šalju moralne pouke o prijateljstvu i vrednostima u ophođenju prema drugome (*Zemlja konja ili Hapeti*)

Porodica u svojoj svakodnevicu, u lepim i ružnim situacijama, problemima i srećnim danima dočarana je u serijalu *Metla bez drške*. Porodično okruženje sporedna je tema 5 animiranih filmova na kablovskim kanalima, *Mustija* i još tri igrane serije na nacionalnim kanalima.

U svojevrsnom integrativnom pristupu i porukama na svesnom i nesvesnom nivou, porodica je uglavnom tretirana kao pozitivna kategorija i utočište (u jednoj epizodi *Plesne akademije* učenica gubi pravo na školovanje, a roditelji joj daju podršku i pomažu da reši problem), to se posebno odnosi na animirane filmove za najmlađe u kojima se porodično okruženje podrazumeva. Ali, većina junaka medijskih sadržaja za decu, čak i za najmlađe (kao što je *Nodi*) smeštena je u okruženje van porodičnog.

Sigurna utočišta i rešavanje problema uglavnom su svedena na racionalni nivo razgovora kroz emisije za starije kao što je *Kad zazvoni*, koja u jednoj epizodi obrađuje temu narkomanije tako što deci, na njima prihvatljiv način, nudi psihološki, vršnjački, zakonski i medicinski aspekt narkomanije, kao i razumljive ispovesti ljudi lečenih od te vrste zavisnosti. U animiranim serijama za najmlađe rešavanje problema ponuđeno je kroz priču kao što je epizoda *Ane Dobrić* u kojoj se ona i njeni prijatelji suočavaju sa strahom od jednog filmskog lika tako što, uz pomoć njenog oca, sami snimaju film.

U emisiji *Priče o rečima* baka i deda podstiču decu da tragaju za odgovorima na pitanja u vezi sa jezikom i ne daju im direktne odgovore.

U serijalu *Pingvini sa Madagaskara* primećeno je jedino podsticanje stereotipnog ponašanja na nacionalnoj osnovi, jer su dva lika, okarakterisana kao „glupaci“ (koji na predvidiv potez drugog lika i sami repliciraju: „Ti si gluplji čak i od nas“). Iako se to eksplicitno ne kaže, u posmatranim epizodama, po njihovom govoru i uzrečicama („ba“) pothranjuje se stereotip o „glupim Bosancima“. U istoj seriji često je korišćenje izraza koji graniče sa pristojnošću („kraljevska guzotina“), kao i podsticanje predrasuda po drugim osnovama („moronomer“, za nekog negativnog kaže se da je na „gornjoj granici imbecilnosti“...)

Najizraženija je stereotipna podela animiranih filmova na one koji su isključivo „ženski“ i isključivo „muški“. Takvih je na kablovskim kanalima 5 (muških) odnosno 7 (ženskih).

Emisije u kojima je glavni junak muški lik čine 41,4 % programa, emisije u kojima je glavni lik ženski 20,7 %, a emisije u kojima su glavni junaci muški i ženski lik čine 12 % programa. Sadržaji koji nemaju strogu podelu na „muške“ i „ženske“, ili su emisije mešovitog i magazinskog tipa za starije uzraste (*Provetravanje*, *Metla bez drške*) ili su animirani i poluanimirani programi za najmlađe (*Hapeti*, *Bzzz...*).

Uopšteno uzev muškarci (dečaci) se u glavnoj ulozi pojavljuju u 17 medijskih sadržaja za decu na programima javnih servisa i nacionalnih emitera i 24 emisije kablovskih emitera. Žene (devojčice) u glavnim ulogama su u 9 emisija na programu javnih servisa i nacionalnih emitera i 12 emisija kablovskih programa. Izjednačen „status“- kada su i muški i ženski likovi u glavnim ulogama- slučaj je u 25 emisija kod nacionalnih emitera i RTV, i to uglavnom u neanimiranim ili programima za najmlađe, a u 7 emisija kod kablovskih emitera.

U serijama *Winx* i *Totally Spies* negativci se najčešće pojavljuju u muškoj ulozi. A romansirani dugometražni crtani film, u kome se radnja vrti oko ljubavi između princa pustolova i izgubljene princeze - *Barbi kao ostrvska princeza* glavna junakinja je oličenje lepote, potencira se stereotipna podela na ružne koji su zli i lepe koji su dobri, pa je zla žena i izvor problema, najružnija osoba u ovom filmu. Takođe, u ovom serijalu naglašava se jednakost između sreće i bogatstva.

Neujednačenost socioekonomskog statusa, u svakom slučaju, nije tema dečijeg programa za decu u Republici Srbiji, počevši od serija za starije uzraste (*Sirene*, u kojima su očigledno svi istih socijalnih prilika) do sadržaja za najmlađe u kojima se različitost po tom osnovu ne problematizuje.

Crtani film *Planeta Šin* na duhovit način se suprotstavlja uvreženim socijalnim podelama i stereotipima po nekoliko osnova: kralj planete, na koju je greškom sleteo glavni junak, najniža je osoba na planeti; njegova ćerka, princeza je ružna; nijedan stanovnik ne liči drugome i izgledaju kao da je svako različite vrste; majmun je inteligentni prijatelj nespretnog i neinteligentnog glavnog junaka zemljanina.

Za razliku od Barbi, serija *Mala princeza (Mini Ultra)*- o junakinji koja nije oličenje lepote niti je zainteresovana za uobičajeno uvrežene manire lepotice princeze, svojevrsna je parodija za najmlađe na dosadašnju predstavu o princezama i stereotipe o ženskoj lepoti i preokupacijama. Sličan primer daje i serijal *Monster High* čije su glavne junakinje, dakle pozitivni karakteri, zapravo čudovišta.

3.5 Interaktivni, edukativni i inkluzivni sadržaji

Programski sadržaji u kojima su deca bila učesnici prikazani su na svim kanalima osim na Happy Kids, B92 i kablovskom kanalu Minimaks. U ukupnom programu deca su učestvovala u 23 emisije na kanalima sa nacionalnom frekvencijom (plus RTV) odnosno u 37,09% i u svega 6 emisija (10,34%) kablovskih emitera.

Učešće dece u emisijama, ne računajući igrane serije kakvi su, na primer, *Moćni rendžeri*, bilo je u vidu vežbi koje najmlađi rade sa lutkama u prirodi (*Waybuloo*), u vidu uloge u glumačkoj postavi (*Fazoni i fore*, *Hajde sa mnom u obdanište*, *Pitam se, pitam se*), gosta u emisiji (*Plava ptica, nastup na festivalu*, *Zogarije*, *Uvek medalja*) ili voditelja/novinara u emisiji magazinskog tipa (*Zujalica*, *Kad zazvoni*). **Najveći deo emisija sa učešćem dece, međutim, emitovan je na dva javna servisa.**

Interakcija je, takođe, deo integrativnog pristupa jednog broja emisija, ali i koncept u animiranim serijama poput *Danny i Daddy* kroz koju glavni lik stvara crtež dok njegov otac pokušava da pogodi o čemu je reč. Na kraju, stvaranje crteža se u krupnom planu i sporim tempom emituje ispočetka da bi deca mogla i sama da ga nacrtaju. Kroz seriju *Učite sa Nodijem* (Minimaks) najmlađi uče izraze na engleskom, a kroz *Klub kreativne dece* kako da prave razne predmete.

U serijalima poput *Hajde da se družimo*, *Plava ptica*, *Kad zazvoni*, voditelji se obraćaju deci sa pauzama koje im omogućavaju da reaguju na pitanje ili temu, pre nego što

dobiju pravi odgovor. U njima se, takođe, svira, peva i pleše. U *Plavoj ptici* i *Kad zazvoni*, na primer, postoje i rubrike u kojima se prave eksperimenti.

Ipak, čak i kada interakcijom smatramo upoznavanje sa pravilima saobraćaja kroz priču stručnjaka koji odgovaraju na pitanja dece-glumaca (*Zebra, znak, semafor*) ukupno je 6 (nacionalni) odnosno 7 (kablovski) emisija koje se mogu nazvati interaktivnim.

Većina sadržaja nema interaktivan pristup niti na bilo koji način, osim na nivou poruka koje se jednosmerno šalju, podstiče razmišljanje ili učestvovanje gledaoca u temi.

Pošto strana proizvodnja dominira u statistici sadržaja na svim kanalima, osim na javnim servisima, neki od njih odražavaju autohtonu kulturu, kao promociju dobre prakse podneblja na kome je nastao animirani film.

Kada je reč o promovisanju kulture ovog podneblja, ona se sreće gotovo isključivo u repriziranim starim serijama, kojima je već zbog datuma proizvodnje, moguće pripisati osobine podsećanja na običaje predašnjeg vremena (*Neven i Priče iz Nepričave*).

Edukativnost sadržaja je jedna od osnovnih karakteristika koju urednici dečijih programa žele da postignu, kako sami kažu u odgovorima koji će biti prikazani u sledećem poglavlju.

Sadržaj je edukativan u 15 emisija prikazanih na kanalima sa nacionalnom frekvencijom i RTV i u 7 emisija kablovskih kanala. Osim kada je reč o skečevima iz istorije, geografije, umetnosti, nauke i jezika (*Neven, Plava ptica, Provetranje, TV Zabavnik, Pitam se, pitam se, Priče o rečima*), edukativnim je smatran i sadržaj koji afirmiše znanje (*Energija znanja*) i učenje ili istraživanje (*Volim prirodu*), kao i *Pažljivko* i *Zebra, znak, semafor*, emisije koje decu uče pravilima u saobraćaju.

Happy Kids emituje *Okršaj životinja*, kao dokumentarno-obrazovni program, a Prva *Volim prirodu*, emisiju magazinskog tipa u kojoj deca istražuju temu. Ostale komercijalne televizije nemaju edukativni sadržaj čak ni na nivou upoznavanja sa prirodom kroz animirani lik smešten u prirodno okruženje.

Pored već opisanih edukativnih sadržaja emisija *Danny& Daddy* i *Učite sa Nodijem*, kablovski kanali emituju još *Animal atlas* i animirane serijale: *Klub kreativne dece, Mađarske narodne priče* i *Čarobnicu Lili*, koja uz pomoć čarolije putuje u prošlost i upoznaje naučnike i umetnike.

Inkluzivni sadržaji - U celokupnom posmatranom programu postoje samo dve emisije- jedna prilagođena, a druga o deci sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i obe na RTS 2.

Različite ljudske rase, s druge strane, sreću se u 9 animiranih serija i to uglavnom zahvaljujući činjenici da je 7 proizvedeno u zemljama Azije (*Fantastično putovanje, Kung fu*

majstori zodijska..). U još tri igrane serije za starije uzraste i dve za najmlađe raznovrsnost ljudi po boji kože je prisutna, opet na nivou svakodnevice zemlje proizvodnje, kao što je Velika Britanija, na primer.

Ni u jednoj od prikazanih emisija nije učestvovao pripadnik marginalizovanih grupa. U jednoj od epizoda *Zanimanja dete*, dečak pripadnik nemačkog naroda bio je centralna tema. Na RTV raznolikost je prikazana kao realnost, pa pripadnici manjina učestvuju u svim medijskim sadržajima (npr. magazinskog tipa).

Osman, pripadnik manjine, jedan je od tri glavna junaka u serijalu *Plava ptica*. Animirana serija sa naratorom *Mađarske narodne priče*, upoznaje gledaoce na prijemčiv način, ali i pomalo arhaičan, sa običajima mađarske manjine. Treba, međutim, imati u vidu da je sedište Minimaksa, kanala na kome se ta emisija prikazuje, u Mađarskoj i da se na većini podružnica tog Centralno-evropskog kanala emituju isti sadržaja koji se sinhronizuju na jezik zemlje domaćina.

Posebno važno, **učesće dece sa smetnjama u razvoju u programu prilagođenom za uzraste mlađe od ranog adolescentskog doba ne postoji**. Emisija *Znakopis*(RTS2) jedina koja se odnosi na decu sa smetnjama u razvoju, igrana je serija u kojoj glume i koju mogu da prate osobe oštećenog sluha. Po formatu, međutim, sadržaju i drugim karakteristikama, ona je namenjena deci starijeg uzrasta i ne mogu je pratiti najmlađi.

To je slučaj i sa emisijom *Različiti, a isti* (obe emitovane na RTS) koja je uz *Znakopis* sve što ima dodira sa potrebama dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom u ukupnom programu koji je analiziran tokom istraživačke nedelje i prva četiri meseca. *Različiti, a isti* je emisija o deci sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, njihovom životu, obrazovanju i nije posebno prilagođena toj populacionoj grupi. Ali, ova emisija na svom kraju emituje stvaralaštvo te grupe (u konkretnoj epizodi pesmu i muzički spot koji su o svojoj različitosti komponovali i snimili učenici OŠ Žarko Zrenjanin) i koja na afirmativan način u tom svom delu može da utiče na predrasude drugih, ali i podsticanje samopouzdanja sličnih.

Prednost različitosti je ilustrativno i za najmlađe razumljivo prikazana u animiranoj seriji *Izveštaj iz džungle*- o pingvinu koga su odgojili tigrovi, pa po telu ima tigraste šare, a koji usvaja ribicu čije telo ubrzo, takođe, postaje tigrasto prošarano.

Život na selu, tema kojom se umanjuje podela na ruralne (kao niže) i urbane (kao više) navike i načine života na zanimljiv način predstavljen je u svega dva serijala: *Priče iz Nepričave* i *Neven* (obe na RTS).

Tabela 7: Teme, sadržaji i koncept emisija

Tema (koncept) emisije	Procenat emisija
Magija, transformacija, čudovišta	26%
Nasilje i borba protiv zla	18%
Priroda	14%
Odrasli- kao dobar primer	11%
Porodica	8%
Higijena, zdravlje, ishrana	4%
Edukativne	19%
Interaktivne	11%
Inkluzivne	26%

V UPOREDNA ANALIZA ZAKONSKIH REGULATIVA

Uporednom analizom zakonske i druge regulative koja se odnosi na dečije TV programe, kao i prakse emitera i regulatora, obuhvaćene su države regiona i pojedine evropske zemlje. To su Republika Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Republika Hrvatska i Republika Slovenija. Drugi deo država odabran je s ciljem da se zadovolji kriterijum geografske i kulturološke raznovrsnosti - Rumunija, Republika Francuska, Republika Portugal, Velika Britanija i Republika Finska. Tamo gde je to bilo moguće odabrane su države za koje se, prema drugim indikatorima pretpostavlja da emituju kvalitetan dečiji program (sopstvena proizvodnja programa, koju i ovdašnji emiteri kupuju; zvanično visoke ocene obrazovnog sistema ili socijalne brige o deci; velika državna ulaganja u razvoj sopstvene kulture) .

Analizom propisa dostupnih na internet stranicama državnih institucija i podataka dobijenih od zvaničnih organa, odgovornih u medijima i regulatornim telima, utvrđeno je mnoštvo razlika u regulativi koja se odnosi na zastupljenost i sadržaj dečijeg programa - od toga da li postoji obaveza zastupljenosti i praćenja dečijih sadržaja do toga ko i kako prati program, ne samo količinu već i kvalitet.

Javni servisi pojedinih zemalja javnost podataka u vezi sa dečijim programom tretiraju kao sopstvenu obavezu. Sposobnošću da praktično sami sebe kontrolišu emiteri pokazuju visoku društvenu odgovornost, između ostalog, i prema dečijim sadržajima. U nekim od zemalja fokus rada regulatornih tela nije procenat zastupljenosti nego kvalitet sadržaja, jer se odgovarajuća zastupljenost podrazumeva. Finska, država koja je u svetu primer dobre prakse odnosa prema deci, jedna je od zemalja u kojoj se o kvalitetu dečijeg programa vodi više računa nego o udelu, ali iznenađujuće je to što emituje drastično manje programa za decu u odnosu na većinu drugih analiziranih zemalja.

Francuski Visoki savet najviše pažnje poklanja programima za decu. Rad saveta usmeren je više na kvalitet nego na zastupljenost programa što ga izdvaja od pristupa drugih regulatornih tela.

1. Republika Srbija

Republika Srbija medijskim zakonima nije uredila sa koliko procenata dečiji program treba da učestvuje u ukupnom programu. Set novih medijskih zakona usvojen početkom avgusta 2014. godine, nije doneo izmene u tom pravcu. Zakoni propisuju da se emiteri moraju starati da program ne škodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika, ali ne i obaveznost emitovanja dečijeg programa (osim u slučaju javnog servisa). Regulatorno telo za elektronske medije - REM (do avgusta 2014. godine - Republička radiodifuzna agencija - RRA), u svom *Opšte obavezujućem uputstvu o ponašanju emitera (Kodeks ponašanja emitera)* ima *Uputstvo* za zaštitu dece i omladine kada je reč o emitovanju programa. U martu 2012. godine regulatorna agencija je usvojila *Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera* u vezi sa emitovanjem programskih sadržaja koji mogu da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika.

Zakonsku obavezu da emituje dečiji program, ali ne i propisanu obaveznu količinu, ima samo javni servis. Zakonom o javnim medijskim servisima, u članu 3. prepoznata je važnost dečijeg programa kao obaveznog dela programa javnih medijskih servisa. U ovom članu propisano je da je „osnovna delatnost javnog medijskog servisa u funkciji ostvarivanja javnog interesa..., a podrazumeva proizvodnju, kupovinu, obradu i objavljivanje radio, televizijskih i multimedijalnih sadržaja, naročito informativnih, obrazovnih, kulturno-umetničkih, dečjih, zabavnih, sportskih, verskih i drugih koji su od javnog interesa za građane...“

Ipak, i komercijalne televizije sa nacionalnom frekvencijom u Srbiji, jasno je iz analize, emituju određenu količinu dečijeg programa.

2. Republika Crna Gora

Agencija za elektronske medije (osnovana na osnovu Zakona o elektronskim medijima 2011. godine), ne vodi statistiku o zastupljenosti dečijeg programa. U Republici Crnoj Gori ne postoji zakonska obaveza emitera sa nacionalnom frekvencijom da emituju dečiji program u okviru ukupnog programa, osim u slučaju javnog servisa Crne Gore. Obaveza javnog servisa da emituje dečiji program definisana je u Zakonu o elektronskim medijima i kao deo ostvarivanja javnog interesa emitera. Zakon propisuje da su „javni emiteri dužni da proizvode i emituju radijske i/ili televizijske programe sa informativnim, kulturnim, umetničkim, obrazovnim, naučnim, dečijim, zabavnim, sportskim i drugim programskim sadržajima, kojima se obezbeđuje ostvarivanje prava i interesa građana i drugih subjekata u oblasti informisanja“ (Ostvarivanje javnog interesa, član 74)

Zakonom nije propisana količina dečijeg programa koji javni servis treba da ima.⁹

Javni emiter, Radio- televizija Crne Gore, članom 9, stav 1. Zakona o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore, obavezna je da „uz primenu visokih standarda profesionalne etike i kvaliteta, bez bilo kojeg oblika diskriminacije ili socijalne različitosti, proizvodi i emituje programske sadržaje, koji (tačka 4) su namenjeni svim segmentima društva, posebno vodeći računa o deci i omladini, pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih

---

⁹ U redakciji RTCG navode da su nezadovoljni zastupljenošću ove vrste programa, jer je „statistički skoro na nivou greške“. Rukovodstvo RTCG navodi da je ovako malo dečijeg programa rezultat problema koje je redakcija ovog programa imala u prvoj polovini godine, ali da će se u novoj sezoni više vremena na RTCG posvećivati dečijem programu (Odgovor na pisani upit UNS-a RTCG, 23.09.2014)

nacionalnih zajednica, licima sa invaliditetom, socijalno ugroženim i drugim specifičnim grupama“.

Javni servis Radio-televizija Crne Gore je u prvoj polovini 2014. godine na svoja tri kanala emitovao 74 sata premijernog i 65 sati repriznog dečijeg programa.

3. Bosna i Hercegovina

Za razliku od Srbije i Crne Gore, u Bosni i Hercegovini (BiH) propisana je obavezna količina dečijeg u ukupnom programu javnog servisa. Prema Zakonu o komunikacijama, koji je Parlamentarna skupština BiH usvojila 2003. godine, Regulatornoj agenciji za komunikacije BiH (RAK) daje se nadležnost za „regulisanje oblasti komunikacija“ (član 3, stav 1).

U Pravilima Agencije o javnim radio i televizijskim stanicama usvojenim 2011. godine, u članu 3, stav 2 ističe se da će se „najmanje 6% sedmičnog programa javne televizijske stanice sastojati od dečijeg programa sa obrazovnom ili instruktivnom namenom.“

Bosna i Hercegovina ima tri javna servisa - Radio televizija Federacije BiH (FTV), Javni radio televizijski servis Bosne i Hercegovine (BHT) i Radio televizija Republike Srpske (RTRS).

Sve televizijske stanice su dužne da RAK-u dostave podatke o zastupljenosti različitih programskih segmenata od kojih se sastoji program koji emituju.

RAK analizu programa javnih servisa obavlja na tri nedelje. Na osnovu poslednje trosedmične analize (avgust 2014. godine) za sva tri javna RTV servisa, ustanovljeno je da je prosečna sedmična zastupljenost navedenih programskih sadržaja u sledećem trajanju:

- a) Radio televizija Federacije BiH (FTV) 17 sati i 12 minuta
- b) Javni radio televizijski servis Bosne i Hercegovine (BHT) 10 sati i 19 minuta
- c) Radio televizija Republike Srpske (RTRS) 10 sati i 50 minuta

Za javne RTV servise u BiH navodi se da su dužni da osiguraju emitovanje "dečijeg i omladinskog programa, kako obrazovnog tako i zabavnog karaktera, odnosno kombinaciju navedenog, u trajanju od najmanje 10 sati sedmično". Privatne TV stanice same formiraju svoje programske ponude i nisu dužne da emituju pojedinačne programske segmente.¹⁰

---

¹⁰ Odgovor RAK-a na upit UNS-a, 2. septembar 2014.

Međutim, iako nemaju zakonsku obavezu, većina nacionalnih emitera u BiH emituje dečiji program. Osim Televizije BN i AL Jazeera-e, televizije su u avgustu 2014. godine emitovale dečiji program.

Tabela 8: Nedeljna zastupljenost dečijeg programa na televizijskim stanicama (osim javnih servisa) koje svojim signalom pokrivaju više od 500.000 stanovnika

Naziv stanice	Pokrivanje	Dečiji program
OBN	2.692.316	7,50
PINK BH	2.401.683	1,48
HAYAT	1.209.097	3,10
TV BN	1.138.010	0,00
TV TUZLANSKOG KANTONA (javna TV stanica)	966.567	10,32
TV KANAL 3	627.753	5,00
TV KISS	604.790	8,00
ALJAZEERA	508.974	0,00

4. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Za razliku od Republike Srbije, u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (BJRM) ne postoje jasno definisane obaveze emitera kada je reč o dečijim programima, već o obrazovnim programima. Tako Zakon o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama Makedonije članom 110. Obavezuje javni radiodifuzni servis, Makedonsku radio-televiziju, da emituje „kvalitetne obrazovne programe“.

Ovaj zakon, usvojen 2013. godine, predvideo je i osnivanje Agencije za audio i audiovizuelne medijske usluge (Agencija za audio i audiovizuelni mediumski uslugi) koja je obavezna da „obezbedi zaštitu maloletnih lica“ (član 6, stav 1, tačka 4). Agencija ne vodi

evidenciju o udelu određenih vrsta programa, a u Makedoniji ne postoje ni posebne preporuke niti smernice koje bi regulisale ovu oblast.¹¹

Ovu vrstu evidencije vodi Odeljenje za koordinaciju evidencije u javnom servisu Makedonske radio-televizije (MRT). Prema njihovim podacima¹², dečiji program na MRT-u zauzima 10,48 % ukupnog programa, od čega je 4, 74% sopstvene proizvodnje, a emituje se u okviru Obrazovnog programa. Na ovoj televiziji ne postoje određena, usvojena, interna pravila na osnovu kojih se određuje koliko će dečijeg programa biti emitovano.

Poslednju opštu statistiku programa svih nacionalnih emitera uradio je Zavod za statistiku Makedonije 2012. godine. U izveštaju postoje podaci o programima Javnog radiodifuznog servisa i komercijalnih medija, ali je podatak o dečijem programu integrisan u deo koji se odnosi na obrazovni program. Po ovoj statistici¹³ na nacionalnom nivou u 2012. godini javni televizijski servis emitovao je 1. 284 sati obrazovnog programa, a komercijalne televizije 1. 120 sati. Komercijalne televizije su na regionalnom nivou emitovale 80 sati, a na lokalnom 12.206 sati obrazovnog programa.

5. Republika Hrvatska

Zakon o elektronskim medijima usvojen je u Republici Hrvatskoj 2009. godine. U članu 9. Zakona navodi se da su programi koji se odnose na decu i mlade ili su namenjeni deci i mladima „od interesa za republiku Hrvatsku“, ali ne propisuje udeo dečijeg programa u ukupnom programu.

Zakon o elektronskim medijima nalaže da nadzor nad sprovođenjem odredbi o programskim načelima i obavezama (monitoring) emitera obavlja Agencija za elektroničke medije.

Agencija ne vodi statistiku zastupljenosti određene vrste programa u programima nacionalnih emitera.

U delu „Programska načela“ Zakona o Hrvatskoj radio-televiziji (HRT), u članu 5. stoji da HRT, kao nacionalna televizija „u svojim programima mora zadovoljiti interese javnosti na državnom, regionalnom i lokalnom nivou, te osigurati odgovarajuću zastupljenost

---

¹¹ Odgovor makedonske Agencije na upit UNS-a 9. jul 2014.

¹² Na pisani upit UNS-a odgovor Makedonske radiotelevizije, od 7.10. 2014. godine potpisuju urednica Dečijeg programa MTV1 Rozeta Arsova, urednica Obrazovnog programa Aneta Andonova, kao i odgovorni urednik prvog programa MTV 1 Dime Ratajkovski

¹³ „Kultura i javno informisanje 2012,“ Državni zavod za statistiku Republike Makedonije, novembar 2013.

informativnog, umetničkog, kulturnog, obrazovnog, dečijeg, zabavnog, sportskog i drugog sadržaja.“ Kao jednu od funkcija javnih usluga, Zakon je predvideo da HRT mora „proizvoditi i objavljivati programe namenjene odgoju i obrazovanju dece, mladih i odraslih, kao i naučne programe“ (član 9, stav 2, tačka 4).

Prema navodima Agencije¹⁴ nacionalni emiteri u Republici Hrvatskoj, sa neznatnim odstupanjima, u velikoj meri poštuju obavezu emitovanja dečijeg programa. Zakon predviđa sankcije emiterima ukoliko u ukupnom programu (ne samo dečijem) odstupaju više od 10 odsto u obaveznoj raznovrsnosti programa od njihovih programskih osnova. Ali, do sada sankcije za prekršaje ovakve vrste nisu propisivane.

U programskim osnovama nacionalnih emitera, prilikom dodele frekvencije, u Hrvatskoj, emiteri sami prijavljuju procenat udela dečijeg u ukupnoj programskoj osnovi. Kad je reč o komercijalnim televizijama, Nova TV ima 6% udela dečijeg u ukupnom programu, dok njen TV kanal Doma TV, specijalizovan za zabavu, nema dečiji program. Udeo ovog programa na RTL-u je 0,4%, a na RTL-u 2 - 2,3%. Na specijalizovanom dečijem kanalu RTL-a, RTL Kockica, udeo dečijeg u ukupnom programu je 73,4%-

Ugovorom između Hrvatske radioteleviziji i Vlade Republike Hrvatske potpisanim za period od 2013. do 2017. godine nije utvrđen obavezan udeo dečijeg programa u ukupnom programu, iako je udeo drugih kategorija, poput obrazovnog programa, utvrđen. Na osnovu godišnjeg programskog izveštaja HRT-a za 2013. godinu, na programima HRT 1, HRT 2 i HRT 3 emitovano je ukupno 113.858 minuta programa za decu i mlade- što u ukupnom godišnjem vremenu emitovanja sva tri kanala iznosi oko 9%. Najviše dečijih sadržaja emitovano je na HRT 2 u jutarnjim terminima, kroz emisije za decu i dečije magazine i tokom poslepodnevnih repriza školskog programa. Uz to, povremeno su emitovani dokumentarni domaći ili strani filmovi za decu i mlade, kao i serije za mlade.

6. Republika Slovenija

Republika Slovenija je donela Zakon o elektronskim komunikacijama 2013. godine, a na osnovu Odluke o uspostavljanju Agencije za komunikacione mreže i usluge Republike Slovenije osnovana je regulatorna agencija (Agencija za komunikacijska omrežja in storitve Republike Slovenije), skraćeno AKOS, koja nadzire televizijske programe.

Slovenačkim medijskim zakonima nije propisana kvota dečijeg programa u ukupnom

---

¹⁴ Odgovori Agencije za elektroničke medije na pisani upit Udruženja novinara Srbije, 11.09.2014.

programu. Zakonom o Radio-televiziji Slovenija iz februara 2014. godine javni servis RTV Slovenija ima obavezu da „obezbedi kvalitetnu produkciju namenjenu deci, adolescentima i starijim osobama“.

AKOS ne vodi statističke podatke o zastupljenosti određenih vrsti programa na nacionalnim tv programima.

U 2014. godini nisu obavljali monitoring programa, ali su prethodnih godina zabeležili slučajeve kršenja odredbi zakona kada je reč o poštovanju zakonskih odredbi o zaštiti maloletnika¹⁵.

U Sloveniji tri televizije imaju nacionalnu frekvenciju- TV Slovenija, TV Planet i Pop TV, u okviru koje postoji specijalizovani dečiji kanal OTO TV.

7. Rumunija

Rumunija je, kao zemlja članica Evropske unije, svoju zakonsku regulativu uskladila sa evropskom. Postoje dva pravna "stuba" koji čine osnovu audiovizuelnih propisa.

- 1) Audiovizuelni zakon, usvojen 2002. godine, kojim je predviđeno da nadzor i kontrolu nad televizijskim programom sprovodi Nacionalni audiovizuelni savet (Consiliul National al Audiovizualului- CNA).
- 2) „Kodeks za regulisanje sadržaja audiovizuelnih programa“, koji je Nacionalni audiovizuelni savet usvojio 2006. godine. U prvom poglavlju Kodeks utvrđeni su uslovi za učešće dece u programu za koji obavezuju radiodifuznu ustanovu da ima u vidu senzibilitet i ranjivost specifične starosne dobi i osobenosti deteta.¹⁶

Zakoni ne propisuju obavezu emitera da emituju određeni procenat dečijeg programa.

CNA obavlja monitoring programa i u svakom regionu ima “inspektore” koji prate program, obaveštavaju emitere o odlukama CNA, podnose izveštaje i predlažu sankcije. Isti inspektori prate i poštovanje programskih šema emitera. CNA, međutim, ne radi analize zastupljenosti određenih vrsti programa, pa tako ni dečijeg.

---

¹⁵ Odgovor AKOS-a na upit UNS-a 11. septembar 2014.

¹⁶ Odluka CNA br.220 od 24. februara 2011. o Kodu za regulisanje sadržaja audiovizuelnih programa. (DECIZIA CNA Nr. 220 din 24 februarie 2011 privind Codul de reglementare a conținutului audiovizual

8. Republika Francuska

Zakoni u Francuskoj ne propisuju obaveznu količinu dečijeg programa koju nacionalne televizije moraju emitovati. Francuski Zakon o slobodi komunikacija usvojen je 1986. godine, a poslednji put promenjen 6. avgusta 2014. godine. Članovi 1. i 15. Zakona o slobodi komunikacija poveravaju zaštitu dece i adolescenata u programima radiodifuznih servisa Visokom audiovizuelnom savetu (Conseil superieur de l'audiovisuel- CSA) Nadležnost mu je monitoring i evidencija o zastupljenosti i karakteristikama dečijeg programa.

U julu 2014. godine, CSA je objavila godišnji izveštaj u kome je analiziran program Francuske televizije (TF) u 2013, i u kojem je posebna pažnja posvećena dečijem programu.¹⁷ Francuska televizija je za dečije programe obezbedila “komplementarnost između različitih faktora: vrste programa za mlade, dana i vremena kada je javnosti taj program dostupan“ i posebno je uzela u obzir obzir školski raspust i slobodno vreme subotom ujutru”.

U izveštaju piše da dečiji programi na FTV doprinose borbi protiv diskriminacije i promovišu vrednosti inkluzije i da nastoje kod mladih da razviju svest o pravima i odgovornostima u njihovim svakodnevnim životima.

U izveštaju je posebno istaknuto da se ponuda dečijih programa na Francuskoj televiziji uglavnom svodila na animirane programe, osim na TF2 gde je ova vrsta programa zastupljena samo u 13.2 % dečijeg programa. CSA na svom sajtu daje detaljne smernice emiterima za označavanje programa, ali i informativne tekstove namenjene roditeljima o načinima označavanja programa i zaštite dece od neprikladnih sadržaja na televiziji. Takođe, na internet stranici CSA mogu se pronaći tekstovi o uticaju televizije na decu.

Visoki savet napravio je i podstranicu, namenjenu isključivo zaštiti mladih na kojoj se mogu pronaći smernice za emitere, stručnjake, roditelje, ali i mlade o uticaju televizijskih programa na njihov razvoj, kao i tumačenja regulative u ovoj oblasti.

U 2013. godini FTV je na svih svojih pet kanala (TF2, TF3, TF4, TF5, FÔ), emitovala 4.434 sati dečijeg programa.

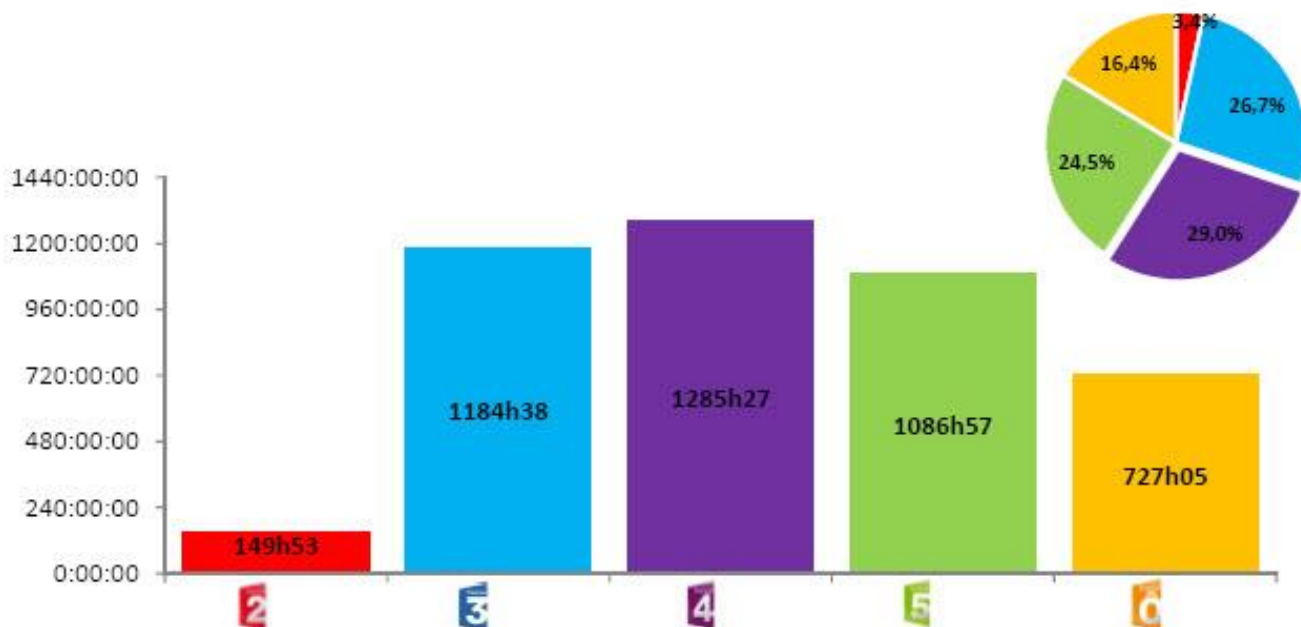
Najveći procenat je emitovan na TF4, 29% ili 1.285 sati. Na svim kanalima udeo dečijeg programa je relativno ravnomerno raspoređen.

- TF5 emitovao je program za decu od 3 do 7 godina;
- TF3 et F Ô emitovao je program za decu od 8 do 12 godina;

¹⁷ Rapport sur les chaînes nationales éditées par le groupe France Télévisions

- TF4 emitovao je program za decu od 11 do 14 godina ;
- TF2 emitovao je program za adolescente.

Grafikon 2: Pregled zastupljenosti dečijeg programa u Francuskoj¹⁸:

9. Republika Portugal

Portugalski zakoni ne propisuju obavezu emitovanja dečijeg programa u ukupnom programu emitera.

Portugalskim Zakonom o elektronskim komunikacijama iz 2004. godine predviđeno je, u članu 4, uspostavljanje Nacionalnog regulatornog tela koje, između ostalog, treba da reguliše oblast, nadzire i kažnjava emitere. Skupština Portugala je osnovala Regulatorni entitet za medije (Entidade Reguladora para a Comunicacao Social, ERC) 2005. Godine. ERC nema smernice za emitere niti je bilo kojim aktom predvideo obaveze emitera u vezi sa dečijim programom.

Jedino postojeće pravilo za portugalske televizije bilo je da programi sa potencijalno šokantnim i štetnim sadržajem mogu biti emitovani samo između 23.00 i 6.00 sati, kao i da on mora biti obeležen crvenim krugom u gornjem desnom uglu ekrana.

¹⁸ Godišnji izveštaj CSA: France Televisions – Retraitement CSA – Direction des programme

Godine 2006. sami emiteri odlučili su da dopune ovo pravilo zajedničkim sistemom za označavanje programa, pa su tako napravili sistem označavanja programa. U portugalskom Zakonu o televiziji, članu 27, stavu 1 navodi se da "televizijski program mora poštovati dostojanstvo ličnosti i osnovna prava i slobode, kao i da "svi relevantni televizijski operateri moraju da "garantuju u svom programu dostojanstvo ličnosti, osnovna prava i druge vrednosti, a posebno razvoj ličnosti dece i adolescenata "(član 34, stav 1).

Poslednji izveštaj ERC-a o zastupljenosti određenih vrsti programa na nacionalnim televizijama u Portugalu objavljen je za 2012. godinu.¹⁹

Od četiri nacionalna kanala u Portugalu, RTP1, RTP2, SIC i TVI, dečiji program bio je najzastupljeniji na drugom programu javnog servisa Portugala, RTP2. RTP1 posvetio je 2,1 % ukupnog vremena dečijem programu, RTP2 30,2 % odsto, SIC TV 10,7 % odsto, a TVI 9.4 % dečijeg programa u ukupnom vremenu.

10. Velika Britanija

Nezavisno Regulatorno telo za komunikacije, nadležno za kontrolu televizijskih programa u Velikoj Britaniji – *Ofcom*, u okviru svojih nadležnosti, usvojilo je smernice za ponašanje emitera kojim bliže određuje načine zaštite dece od sadržaja koji su za njihov uzrast neprikladni. Po Zakonu o komunikacijama Velike Britanije iz 2003. godine, *Ofcom* ima zakonsku dužnost da „uspostavi procedure za poštovanje Zakona i da rešava žalbe na radio i televizijski program“. Ipak, britanski zakoni ne propisuju obaveznu zastupljenost dečijeg programa koji emiteri moraju imati u okviru ukupnog programa jedne televizije.

U praksi, britanski "javni servis", British Broadcasting Corporation (BBC) u svom godišnjem izveštaju²⁰ za period od jula 2013. do jula 2014. godine istakao je zastupljenost dečijeg programa na svim svojim televizijskim i radio kanalima. Tako u izveštaju stoji da je na prvom programu javnog servisa (BBC One) u proteklih godinu dana emitovano 4 sata dečijeg programa, na drugom programu (BBC Two) nije emitovana ova vrsta programa, a na Trećem programu (BBC Three) je emitovano svega 6 sati programa. Najviše dečijeg programa emitovano je na Četvrtom programu (BBC Four), ukupno 4.360 sati. Dečiji program se emituje i u okviru programa "Škole/Formalno obrazovanje" (Schools/Formal education) - Obrazovanje za decu.

---

¹⁹ Relatorio de regulacao, 2012. godina

²⁰ BBC, Annual Report 2013/2014

BBC ima dva posebna programa namenjena deci - Children's BBC (CBBC) i CBeebies. Do 12. decembra 2013. godine ova dva programa emitovana su u okviru programa BBC One i BBC Two, ali su nakon toga prebačeni na posebne digitalne programe CBBC HD i CBeebies HD (osnovani 10. decembra 2013. godine), te je zbog toga razlika u zastupljenosti dečijeg programa na ova dva programa u prethodnoj i ovoj godini velika. CBBC je namenjen deci od 6 do 12 godina, dok je CBeebies namenjen deci mlađoj od 6 godina.

11. Republika Finska

Nadzor nad emiterima u Republici Finskoj obavlja Finsko regulatorno telo za komunikacije (*The Finnish Communications Regulatory Authority, FICORA*). Nadležnost Finskog regulatornog tela za komunikacije definisana je Zakonom o radiju i televiziji (Act on Television and Radio Operations) iz 1998 godine. FICORA izrađuje smernice, daje tumačenja, preporuke i izveštaje o radu emitera, samostalno ili zajedno sa drugim nadležnim telima. U Zakonu o radiju i televiziji iz 2011. godine, članu 19. (odjeljak "Programi koji mogu da naškode razvoju dece"), piše da su "odredbe o pružanju televizijskih programa ili programskih usluga na zahtev, a koji mogu izazvati štetu razvoju dece, utvrđene Zakonom o audiovizuelnim programima". U skladu sa Zakonom o audiovizuelnim programima (Act on audiovisual programmes), članom 19, nadzor nad audiovizuelnim programima, koordinaciju i unapređenje nacionalnog medijskog obrazovanja u nadležnosti je MEKU-a (The Finnish Centre for Media Education and Audiovisual Programmes), koji je odgovoran Ministarstvu prosvete i kulture.

Međutim, FICORA ne vodi statistiku zastupljenosti određenih kategorija programa na televizijama sa nacionalnom frekvencijom. Zakonska regulativa u ovoj zemlji Evropske unije ne propisuje obavezan procenat dečijeg programa u ukupnoj programskoj šemi emitera.

Nacionalni javni radiodifuzni servis Finske je Yle. Yle ima četiri nacionalna televizijska kanala. Kako se navodi u publikaciji koju je u avgustu 2014. godine objavilo Ministarstvo transporta i komunikacija Finske, Yle je u 2013. godini imao najraznovrsniji program u Finskoj.

U Finskoj postoji 13 kanala sa nacionalnom frekvencijom i to: Yle TV1, Yle TV2, Yle Fem, Yle Teema, MTV3, Sub, AVA, Nelonen, JIM, Liv, Kutonen, TV5 i FOX. Ukupan procenat dečijeg programa, na svim programima nacionalnih televizija (javnom servisu i

komercijalnim nacionalnim kanalima) u Finskoj, u 2013. Godini, ukupno je iznosio 5%, podaci su kojima raspolaže finsko Ministarstvo transporta i komunikacija.

Ali, finski Centar za medijsku edukaciju i audiovizuelne medije po zakonu obavezan je da:

- 1) promovise medijsko obrazovanje, medijske veštine dece i razvoj sigurnog medijskog okruženja za decu u saradnji sa drugim organima i korporacijama iz ove oblasti,
- 2) ponaša se kao ekspert u razvoju dečjeg medijskog okruženja i promovise istraživanja u vezi sa ovom oblašću i prati međunarodni razvoj u ovoj oblasti,
- 3) distribuirala informacije o deci i medijima,
- 4) preuzima nadležnost nad obrazovanje i obukama onih koji klasifikuju programe.

VI IZ UGLA UREDNIKA

Kanali sa nacionalnom pokrivenošću, osim RTS i pokrajinskog RTV, nemaju urednike dečjih programa iako taj program emituju. Zbog toga je i sama nadležnost neprepoznatljiva, a direktori programa i drugi odgovorni nisu spremni da govore o osobinama programa za decu koji emituju.

O posvećenosti odgovornih za televizijski program za decu najbolje govori podatak da su samo dva urednika i to sa javnih servisa pokazala spremnost da učestvuju u intervjuu o dečjim programima u Srbiji. Zanimljiv je odgovor predstavnika jednog komercijalnog TV kanala koji emituje više dečjeg programa nego drugi nespecijalizovani emiteri, da opis vrednosti koje propagiraju crtani filmovi emitovani na tom kanalu „ne bi pošao za rukom ni ljudima koji su ih stvarali“ i da o karakteristikama tog sadržaja, u suštini, nema šta da se kaže.

Iz ovog odgovora kao i odsustva želje drugih da o sopstvenom programu govore može se zaključiti da se program za decu i uticaj tog programa shvataju nedovoljno ozbiljno.

Kablovski kanali koji emituju samo dečiji program, takođe, nemaju definisanu nadležnost urednika dečjeg programa, ali na tim kanalima i nema druge vrste programa, pa je moguće razumeti da je jedna osoba odgovorna za ceo program. Međutim, Minimaks, Centralno-evropski kanal sa sedištem u Mađarskoj, u Republici Srbiji ima predstavništvo, ali ne i redakciju.

Zbog toga kablovski emiteri nisu zamoljeni da odgovore na upitnik koji je poslat odgovornim licima svih nacionalnih emitera, s izuzetkom Pinka, koji već u komunikaciji koja je prethodila slanju upitnika nije pokazao spremnost da učestvuje u analizi.

Upitnik je sadržao grupe pitanja u vezi sa:

- a) Karakteristikama sadržaja koje presudno utiču na:
emitovanje određenih programa,
kupovinu programa strane proizvodnje,
sopstvenu proizvodnju
- b) Vrednosnim elementima koji utiču na emitovanje
- c) Faktorima koji utiču na vreme emitovanja i repriziranje
- d) Elementima inkluzivnosti, edukativnosti, interakcije
- e) Prilagođenošću sadržaja uzrastu i podneblju
- f) Načinom proizvodnje, priređivanja i komercijalnim aspektom

Analizirani odgovori svega dve medijske kuće²¹ dva javna servisa, pokazali su da se uredništvo u svom razmišljanju o dečijem programu rukovodi načelima koji se u najvećoj meri poklapaju sa načelima iz priručnika Komunikacija sa decom, ali da u svom radu imaju ograničavajuće okolnosti kakvi su loši materijalni uslovi za realizaciju kvalitetnih ideja (s naglaskom na tome da ova vrsta programa nije u interesu velikih oglašivača i sponzora) i prioriteta koji se u okviru programske šeme daju povremeno drugoj vrsti programa (npr, prenos skupštinskog zasedanja ili sportskih događaja na RTS 2).

Najvećim nedostatkom dečijih programa javnih servisa dale bi se smatrali brojne reprize starih emisija i mali udeo programa za najmlađi uzrast. Prema odgovorima urednika tih kanala ne čini se da reprize doživljavaju kao nedostatak, nego kao potrebu da se novim generacijama predstave vanvremenske vrednosti, ovdašnja tradicija i kultura.

Medijski sadržaji se repriziraju, kako objašnjavaju u obe medijske kuće, zbog popularnosti u vreme premijere, procene da nova publika treba da upozna te sadržaje da bi bili sačuvani od zaborava i „vanvremenskih“ vrednosti, koje propagiraju ti sadržaji. To su karakteristike, koje prema urednicima presudno utiču na odluku da se određena emisija reprizira.

Neke emisije repriziraju se danas punih 40, 30, 20 godina nakon proizvodnje.

Novac je, po jednim i drugima, glavna prepreka većem obimu sopstvene produkcije. „Ovo je program koji bi trebalo da ima mnogo modernih izraza, poput animacija, glumačkog

---

²¹ na pisani upit UNS-a odgovore su poslali urednica Dečijeg i školskog programa na RTS Nataša Drakulić, 09.10.2014, urednica Programa za decu i mlade na RTV Vesna Konja i Jovica Tojagić iz Filmskog programa RTV, 08.10.2014

dela, originalne muzike. A sve to podrazumeva dodatno angažovanje profesionalaca iz te oblasti, koji će kvalitetom odgovoriti potrebama gledališta, ali i obavezama koje kao javni servis imamo,“ rekli su u RTV.

Izuzme li se novac, urednice imaju različite poglede na to šta je u sadržinskom smislu presudno da bi određeni program, koje god proizvodnje, bio emitovan na kanalu koji uređuju. Za RTV su to sadržaji koji promovišu kreativnost, tolerantnost, ravnopravnost, saradnju i zdrave stilove života. „Naš cilj je da pred ekranom okupimo celu porodicu, da sadržaji budu zanimljivi svim uzrastima, da podstiču dečju maštu, radoznalost, stvaralaštvo...“

RTS prednost daje onim programima kakvih u tom trenutku „nemamo ili ne proizvodimo, a da su važni da se plasiraju deci.“ Pod važnim podrazumevaju osnovne vrednosti društva koje se gube u ubrzavanju života.

Na RTS-u, svoj program smatraju „bastionom dobrog edukativnog programa, naspram onog koji proizilazi iz industrije igračaka.“ Ali, kažu, to šta je u sadržinskom smislu najvažnije često zavisi i od trenutka i okolnosti. „Recimo, trenutno ne postoji emisija koja bi na zanimljiv način sugerisala deci dobrobiti pravilne ishrane, na konkursu nezavisnih produkcija odabrali smo projekat koji kroz igru i zabavu daje deci savete o tome, uči ih na lak i prijemčiv način sve ono što roditelji pokušavaju da im plasiraju a zbog čega su „dosadni“.“

Valja podsetiti, međutim, da su kupljeni programi, u posmatranoj nedelji, na RTV bili Ben 10 i Monsuno, animirani filmovi sa elementima nasilja opisani u prethodnom poglavlju i u Prilogu. Iako crtani film nema veliki udeo u programima javnih servisa, čini se da je nezaobilazan sadržaj čak i za te kanale.

Na oba servisa, ipak, smatraju da je njihov program prilagođen svim uzrastima. Prilikom odabira u kupovini dečijeg programa (a kupuju se uglavnom samo animirani filmovi) vode računa da taj program bude na prvom mestu edukativan. Na RTS kažu da je animacija u našoj zemlji još uvek skupa da bi se ulagalo u njenu proizvodnju, „ a ponuda je više nego raznovrsna. Prvi kriterijum je, naravno, cena, ali može se pronaći dobrog, edukativnog programa, koji u sebi ne sadrži nikakvu agresiju.“ RTS, kažu, ne emituje animirane filmove sa nasilnim scenama.

Kriterijumi za emitovanje dečjeg programa su, za RTV, slobodno vreme školaraca i njihova mogućnost da prate sadržaje. Vikend je vreme kada se program za decu najviše emituje i na RTS. To su ujedno i najgledaniji sadržaji. Međutim, pošto se program najviše emituje na RTS 2 „kriterijumi su ponekad, na žalost, programska šema, koja često ne zavisi od nas, jer kao javni servis osim prenosa sednica Skupštine, imamo obavezu prenosa brojnih državnih manifestacija, svečanosti, jubileja, a o sportu da i ne govorim,“ objašnjavaju.

Program nezavisne produkcije, ako zadovoljava profesionalne standarde, treba i da sadrži „komponente edukativnog, zabavnog i modernog tv-izraza“ (RTS).

VII IZ UGLA GLEDALACA

1. Ispitivanje dečije i roditeljske percepcije dečijih TV programa

U okviru projekta „Dečiji TV program u Srbiji: Kakva je trenutna situacija i kako postići bolji kvalitet i veću raznovrsnost TV sadržaja za decu“ koje su sproveli UNICEF i Udruženje novinara Srbije (UNS), urađeno je ispitivanje o tome kako deca i roditelji opažaju dečije tv programe. Ovo je malo istraživanje po formatu i po ambicijama, a svrha mu je da dopuni analizu dečijih programa mišljenjem njegovih korisnika.

Cilj istraživanja je bio da se proveri roditeljska i dečija percepcija dostupnosti, kvaliteta, inkluzivnosti i relevantnosti sadržaja dečijih TV programa u Srbiji. Za potrebe istraživanja namenski su konstruisani upitnici za roditelje i za decu. U upitnicima su kombinovana pitanja otvorenog i zatvorenog tipa i pitanja sa petostepenim skalama slaganja Likertovog tipa. Upitnik za roditelje sadrži 15 pitanja, a upitnik za decu 11 pitanja. Glavni indikatori oko kojih su formulisana pitanja u upitnicima su sledeći:

- Dostupnost TV sadržaja za decu (brojnost dečijih tv kanala i emisija, usklađenost termina dečijih emisija sa potrebama i navikama dece);
- Kvalitet TV sadržaja za decu (raznovrsnost, usmerenost na celovit razvoj dece, zabavnost, edukativnost, promovisanje pozitivnih vrednosti, interaktivnost sadržaja, vaspitni potencijal sadržaja);
- Relevantnost TV sadržaja za decu (usklađenost sa uzrastom, iskustvima dece, domaćim socio-kulturnim kontekstom, važnost tema koje se obrađuju);
- Inkluzivnost TV sadržaja za decu (zastupljenost marginalizovanih grupa, dece sa smetnjama u razvoju, dece iz različitih etničkih grupa; prisutnost sadržaja koji ne sadrže stereotipe i predrasude prema rodu, uzrastu, razvojnoj smetnji ili invaliditetu);

- Najbolje i najgledanije dečije emisje, programi i kanali;
- Vreme koje deca provode pred TV ekranom;
- Praćenje dečijeg gledanja TV: ko vrši nadzor i odlučuje o programu koji će gledati dete;
- Primerenost TV sadržaja deci;
- Načini unapređivanja dečijeg TV programa.

Uzorak u ovom istraživanju bio je veliki, ali prigodan, što znači da ne možemo smatrati da dobijeni nalazi reprezentuju mišljenje sve dece i roditelja u Srbiji. Podaci su prikupljeni u 10 škola (4 seoske/prigradske škole i 6 gradskih) na teritoriji Republike Srbije tokom septembra i oktobra 2014. godine. Gradovi (sa svojim prigradskim naseljima i selima) obuhvaćeni istraživanjem su: Beograd (Stari Grad, Zemun, Sopot, Jakovo), Niš (grad), Novi Sad (grad, Veternik i Begeč). Uzorak obuhvata 458 dece i 412 roditelja (Tabela 1). Uzrast dece je bio kontrolisana varijabla i sva deca iz uzorka su starosti između 9 i 11 godina. Odabrali smo ovaj uzrast ukrštanjem dva kriterijuma: da su deca dovoljno odrasla da mogu samostalno da odgovaraju na pitanja u upitniku, i da su uzrasta koji gleda dečiji tv program.

Tabela 1. Struktura uzorka prema polu

Deca		Roditelji	
Muški	Ženski	Muški	Ženski
228	230	110	302
Total deca=458		Total roditelji =412	
Total roditelji i deca=870			

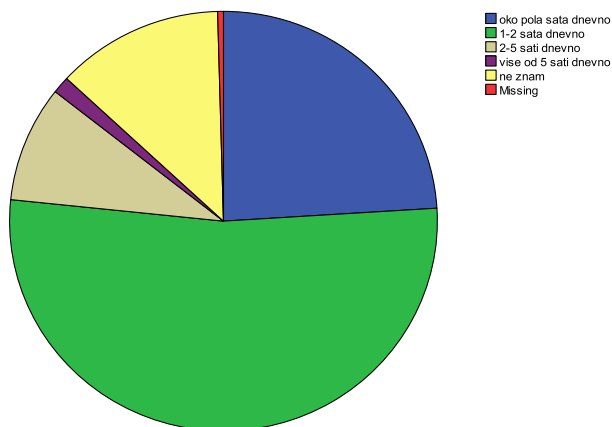
1.1. Šta kažu deca

Vreme provedeno pred TV ekranom:

Od ispitanе dece 42% kaže da uvek ili često gleda TV emisije za decu, a samo 2,6% dece kaže da nikada ne gleda TV emisije za decu. 53% dece izjavljuje da ispred TV ekrana

dnevno provede između 1-2 sata, 9% dece navodi da provodi 2-5 sati dnevno, dok 1,3% dece kaže da provodi čak preko 5 sati dnevno pred TV ekranom.

Grafikon 1. Vreme koje deca provedu pred TV ekranom

Zadovoljstvo dečijim TV programom:

Od ispitane dece 65% je zadovoljno TV emisijama za decu koje se prikazuju na televizijama u Srbiji, tj. 65% njih tvrdi da su TV emisije za decu dobre ili izuzetno dobre. Prosečna ocena kojom deca ocenjuju ove sadržaje je 3,77 (na skali od 1-5, pri čemu 5 označava najbolju ocenu). Dečaci pokazuju značajno manji stepen zadovoljstva tv sadržajima od devojčica (razlika je statistički značajna na nivou 0,01 a $\chi^2=18,491$, $df=6$). I razlika između dečaka i devojčica u vremenu provedenom ispred televizora je takođe statistički značajna ($\chi^2=13,168$, $df=4$), devojčice su one koje provode značajno više vremena u gledanju televizije.

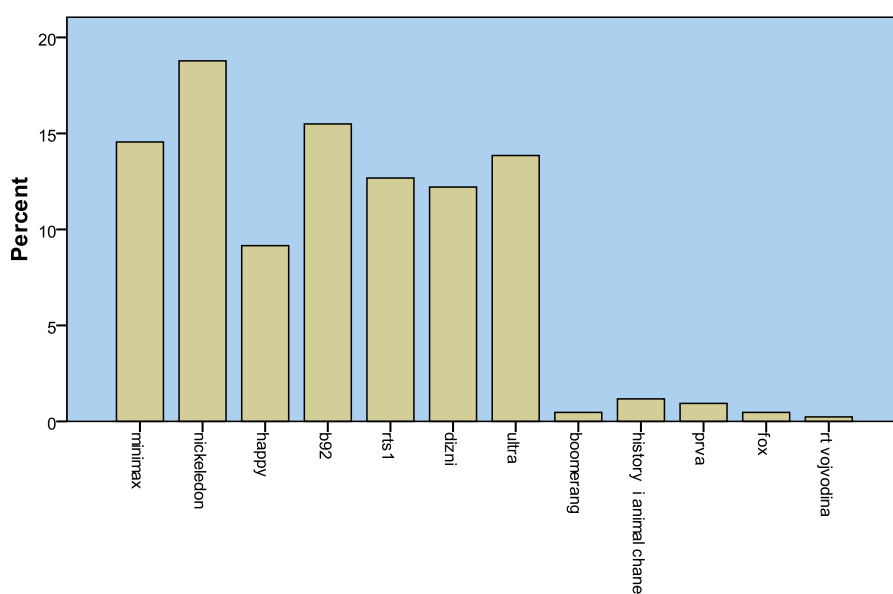
Kvalitet dečijih TV emisija:

Brojnost i raznovrsnost, usklađenost termina emisija sa dečijim dnevnim ritmom, zanimljivost i korisnost dečijih emisija kreću se od 3,31 za adekvatnost termina u kojima se prikazuju (da li deci odgovara vreme kada se program emituje) do 3,93 za zabavnost emisija za decu (najbolja moguća ocena je 5). Ove ocene su u skladu sa ocenom zadovoljstva dečijim tv programom.

Koja je najbolja televizija po dečijem programu:

Odgovori dece su se raspršili, ali televiziju „Nickelodeon” je kao najbolju ocenilo 17,5% dece, 14,4% “B92”, “Minimax” 13,5% i “Ultra” 12,9%.

Grafikon 2. Prema tvom mišljenju na kojoj od televizija je najbolji dečiji program?

TV sadržaj koji se najviše gleda:

Na pitanje “Šta najviše voliš da gledaš na TV” deca u najvećem broju navode crtane filmove (42,6%), zatim tinejdžerske serije (20,7%) i sportski program (9%). Ostali sadržaji, kao što su emisije o prirodi i životinjama, dečije ne-animirane emisije su zastupljene u oko 6%, a 3,7% dece navodi da su im omiljene emisije neke emisije iz programa za odrasle (turske serije, muzičke takmičarske emisije, domaće igrane serije i filmovi).

Omiljena dečija emisija, crtani film:

Kada su omiljene emisije u pitanju, glavni je crtani film “Sunder Bob Kockalone”, kojeg navodi čak 51% dece, a slede ga Štrumfovi, Pingvini sa Madagaskara i Kung Fu Panda, a potom slede igrane serije za tinejdžere.

Nadzor u gledanju televizije:

Na pitanje ko odlučuje šta će dete gledati na televiziji, čak 76,2% dece navodi da samo bira šta će gledati na televiziji, dok 16,6% navodi da najčešće zajedno sa roditeljima i/ili bratom/sestrom odlučuje. Samo 3,9% dece navodi da roditelji biraju koje će programe gledati.

Primerenost TV programa koji deca prate:

Deca navode da najviše vole emisije iz dečijeg programa (51%), ali 22,1% dece navodi da prati sve što se daje na televiziji, dok čak 21,8% dece navodi da najčešće gleda ono

što gledaju i ostali ukućani. Dakle, 44% dece gledaju bez ograničenja (verovatno i bez posredovanja odraslih i zrelijih) sadržaje od kojih mnogi nisu za njihov uzrast. Deca iz seoskih i prigradskih sredina češće navode da na televiziji prate sve što prate i ostali ukućani, od dece koja žive u gradskoj sredini ($p < 0,01$, $\chi^2 = 9,968$, $df = 2$).

Kakav bi dečiji program volela deca:

Deca najčešće navode da bi volela da u televizijskim programima ima više kvizova (veliki broj dece predlaže da se napravi “Slagalica” za decu); više interaktivnih emisija u kojima učestvuju sama deca, ili u kojima ima takmičenja. Takođe, navode da je potrebno više emisija o nauci (“više emisija sa eksperimentima” navodi više dece), zatim o prorodi, životinjama, sportu i zdravim načinima života (ali dečijem i sa učešćem dece), zatim o umetnostima, putovanjima i upoznavanju različitih kultura. Jedan broj dece navodi da bi voleo da gleda sadržaje koji im mogu pomoći u izradi domaćih zadataka i ostalih školskih obaveza. Ono što većina dece pominje jeste da na TV kanalima ima previše repriziranja i da bi voleli da ima više novih emisija, kao i da bi voleli više emisija iz nacionalnog konteksta. Govoreći o tome kakav bi program želeli, indirektno deca govore da bi volela manje nasilja u tv emisijama.

Ovo su neki od dečijih odgovora na ovo pitanje:

- “Dobar je program Dizni, jer može svaki pol da gleda...”
- “Ima jako malo dečijih emisija na našim programima. Uglavnom su to crtaći i nešto malo emisija samo vikendom...”
- “Gledam crtane na engleskom, pa naučim neke nove reči...”
- “Volela bih više crtanih na srpskom, a ne stranih koji su prevedeni...”
- “Neka emisija vezana za školu ili za put od škole do kuće...”
- “Više emisija o tome kako deca treba da izbegavaju nasilje (primere)...”
- “Crtaći bez nasilja, više o istoriji Srbije, Nemanjićima, pesme naših pesnika...”
- “Premalo igranih serija za decu i naučnog programa...”
- “Volela bih da nema nasilja, laži i monstruma i loše sinhronizacije, već nešto primereno dečijem uzrastu...”
- “Dobre emisije su retke, pa deca provode vreme za kompjuterom!”
- “Volela bih da se na dečijim programima daju i emisije koje su i za stariju decu, a ne samo za male.”
- (Dečijim programima dajem ocenu 4 zato što) “može biti malo manje nasilja, više kanala za decu i manje scena za odrasle.”

2.2. Šta kažu roditelji

Od 412 roditelja koji su odgovorili na upitnik, svega $\frac{1}{4}$ čine očevi, a $\frac{3}{4}$ majke (Tabela 1) Zbog ovakvog odnosa, nisu se mogli upoređivati odgovori roditelja prema polu.

Koliko roditelji gledaju dečijih TV programe:

Više od polovine roditelja (55%) izjavljuje da ponekad gleda dečije programe, dok 22% navodi da ih gleda često. Ovo ukazuje na interesovanje roditelja za ove programe (mnogi vole da ih gledaju, bez obzira na decu) i da je veliki deo roditelja upoznat sa TV sadržajima za decu koju se nude u Srbiji.

Zadovoljstvo TV sadržajima za decu:

Većina roditelja nije zadovoljna ponudom TV sadržaja za decu: 15,3% navodi da su ovi sadržaji izuzetno loši; 30% da su loši; i 39,7% da su osrednji. Samo 11% roditelja tvrdi da su ovi tv sadržaji dobri, a samo 2,4% da su izuzetno dobri. Prosečna ocena kojom ocenjuju programe potvrđuje ovo roditeljsko nezadovoljstvo i iznosi 2,62 (na skali od 1-5, gde je 5 najviša ocena). Nešto veće zadovoljstvo TV sadržajima za decu pokazuju roditelji iz seoskih i prigradskih sredina, ali je ukupna ocena i dalje veoma niska.

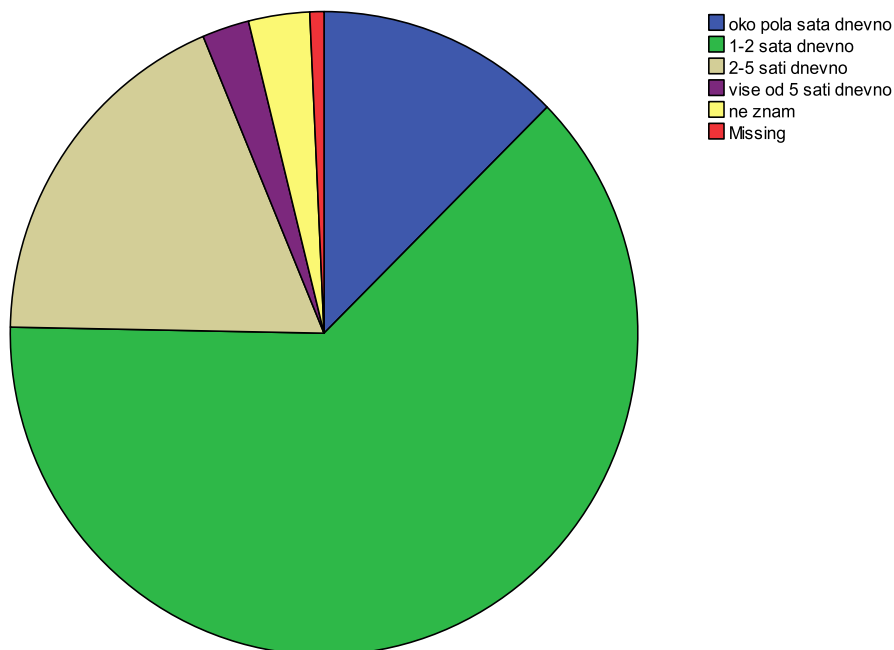
Procena uticaja koji TV sadržaji imaju na decu:

U proseku gledano, roditelji uticaj dečijih TV sadržaja ocenjuju kao osrednji ($M=3,01$, a 5 je bila najviša ocena). Ipak, 34,9% roditelja navodi da TV sadržaji imaju umeren ili velik uticaj na njihovu decu, i navode da je taj uticaj veći kod mlađe dece.

Vreme koje deca provode pred TV ekranom:

Od ispitanih roditelja 62,7% navodi da njihova deca provode od 1-2 sata dnevno gledajući TV programe; 18,4% roditelja navodi 2-5 sati dnevno; 12,6% navodi da njihova deca gledaju televiziju do 30 minuta dnevno; i 2,4% roditelja navodi da njihova deca provode preko 5 sati dnevno gledajući televiziju. Nešto manji broj roditelja navodi da tokom radne sedmice deca manje gledaju televiziju nego vikendom.

Grafikon 3. Koliko vremena dnevno vaše dete provodi pred TV ekranom?

Kako bi jednom rečju opisali TV program za decu:

Najveći broj roditelja navodi da TV program za decu najbolje opisuje reč “nasilan” (30%), zatim sledi reč “zabavan” (21,3%); pa reč “dangubljenje” (17,2%); 12,3% ga opisuje kao “obrazovni”; a 9,9% kao “koristan”. Pored ponuđenih, roditelji su samostalno navodili sledeće, veoma negativne reči: zaglupljujući, prazan, nesadržajan, siromašan, oskudan, katastrofalan, brdo reklama, prevaziđen, neorganizovan, nekvalitetan, dosada, besciljan, nesvrshodan.

Zadovoljstvo pojedinačnim aspektima dečijeg TV programa:

Roditelji ocenjuju dečije TV programe dosta nisko, u proseku ispod ocene 3, bez obzira o kom aspektu programa je reč (maksimalna ocena je bila 5):

- broj TV emisija za decu M=2,72
- usklađenost termina sa ritmom, potrebama i navikama dece M=2,53
- kvalitet sadržaja M=2,39
- komunikacija sa decom M=2,53
- primerenost uzrastu i iskustvu dece M=2,58
- važnost sadržaja za razvoj M=2,72
- primerenost socio-kulturnom kontestu M=2,48

- inkluzivnost u vidu raznolikosti glavnih likova M=2,65
- promovisanje vrednosti kroz glavne likove M=2,51.

Razlika u stepenu zadovoljstva kvalitetom TV programa između roditelja različitog obrazovnog statusa statistički je značajna na nivou 0,01 ($\chi^2=27,875$, $df=8$) i ukazuje da su roditelji višeg obrazovnog statusa manje zadovoljni kvalitetom TV programa u Srbiji. Po oceni primerenosti TV sadržaja za decu društvenim okolnostima u kojima žive, takođe se značajno razlikuju roditelji različitog obrazovnog statusa (na nivou 0,01 $\chi^2=21,860$, $df=8$), fakultetski obrazovani roditelji pokazuju veći stepen nezadovoljstva ovim aspektom dečijih TV programa.

Neki roditeljski odgovori:

- “Nema novih, produkcijski modernih edukativnih emisija...”
- “Dečiji programi se brzo zaborave i bez karaktera su...”
- “Domaći kanali su negledljivi!”
- “Domaći programi su previše staromodni, pa deca gledaju strane.”
- “O kom dečijem programu govorite? To ne postoji!”
- “Deci puštam isključivo stare crtane filmove preko kompjutera.”
- “Program za decu nije kreativan i edukativan već je u najboljem slučaju zabavan, a uglavnom je nasilan.”
- “Uticaj (TV emisja dečijeg programa) je uglavnom izuzetno loš, jer gube razliku između dobrog i lošeg.”

Koliko deca gledaju dečije TV programe:

Čak 77% roditelja navodi da njihova deca prate programe na nekoj od televizija, samo 7% navodi da ne prati, dok “ne znam” bira 10,9% roditelja. Najčešće navode da je to televizija “Ultra” (16,5%), zatim “RTS” (12,5%) i onda slede “Nickelodeon” i “Minimax” (po 10,4%), “B92” 8,5%, “Happy” 8,2% i ostale televizije u manjim procentima.

Nadzor nad dečjim gledanjem TV programa:

Od ispitanih, 67,5% roditelja navodi da ne bira detetu šta će gledati, ali da prati šta dete gleda; čak 20,1% navodi da deca sama biraju šta će gledati na televiziji; 32% navodi da nije sigurno ili da ne zna koje emisije njegovo/njeno dete prati na televiziji; dok 56,4% kaže da zna koje emisije njihova deca prate. 51,8% roditelja ističe da deca najčešće gledaju dečije

programe, dok 19,4% navodi da deca najčešće na televiziji prate one programe koje prate i ostali ukućani, a 8% da im deca prate sve što se daje na televiziji.

Zabeležena je razlika između roditeljske školske spreme i vremena koje deca provode pred televizorom. Ova razlika je, uz određena ograničenja, statistički značajna na nivou 0,5 ($\chi^2=18,680$, $df=10$) i kreće se u pravcu da deca roditelja sa višom školskom spremom manje vremena provode gledajući televiziju od dece roditelja sa nižom školskom spremom.

Koja je detetova omiljena emisija:

Skoro polovina roditelja (44,3%) navodi da je omiljena emisija njihove dece crtani film “Sunder Bob Kockalone”; 17,2% navodi emisiju “Priča iz Nepričave”, a 10,9% navode “Štrumfove”. Deca iz seoskih i prigradskih škola dominantno gledaju crtane filmove, dok raznovrsniji program gledaju deca iz gradskih sredina (pored navedenih prate i dokumentarni program, obrazovni, sportski, itd.)

Na kojoj televiziji je najbolji dečiji program:

Roditelji navode da je televizija koja ima najbolji dečiji program “RTS” (23,7%), zatim “Minimax” (11,6%), “B92” (7%) i “Happy” (6,8%).

Roditelji su birali nešto drugačije od dece emisije za koje misle da njihova deca najčešće gledaju

Tabela 2: Razlike između roditelja i dece oko izbora najčešće gledane i najbolje televizije

TV kanal	Procenat roditelja koji navode da njihova deca najčešće gledaju taj kanal	Procenat roditelja koji navode da je taj kanal najbolji	Procenat dece koji navode da je taj kanal najbolji
RTS	12,5%	23%	
Minimax	10,4%	11,6%	13,5%
B92	8,5%	7%	14,4%
Happy	8,2%	6,8%	
Ultra	16,5%		12,9%
Nickelodeon			17,5%

Inkluzivnost dečijih programa:

Sudeći po odgovorima roditelja, ovaj aspekt TV programa u Srbiji je najmanje razvijen. Prisutnost likova koji pripadaju različitim društveno marginalizovanim grupama u programima za decu roditelji ocenjuju prosečnom ocenom 2,29 (na skali na kojoj 1 označava veoma retko, a 5 veoma često) i to: osobe sa smetnjama u razvoju i invaliditetom: M=1,65; rasne, nacionalne ili etničke manjine: M=2,20; osobe iz ekonomski ugroženih porodica: M=2,52; osobe sa sela: M=2,72.

Kako unaprediti dečije programe:

Jedna petina roditelja (20,6%) navodi da je važno unaprediti *kvalitet sadržaja* dečijih programa, a zatim *primerenost uzrastu* (15,7%) i *raznovrsnost* (14,8%). 10% roditelja navodi da bi trebalo promeniti i raznovrsnost i brojnost i kvalitet i primerenost programa uzrastu i socio-kulturnom kontekstu, kao i vaspitno-obrazovni potencijal ovih programa. Mnogi roditelji navode da su dečiji programi prepuni nasilja, komercijalnog sadržaja (reklama) i da nisu primereni uzrastu njihove dece. Svi roditelji smatraju da je obrazovno-vaspitni karakter TV sadržaja značajan prostor za unapređenje TV sadržaja za decu. Navode da je potrebno više naučno-obrazovnih emisija koje su prilagođene savremenom kontekstu i ne predstavljaju samo reprize nekih ranije snimljenih emisija. Većina roditelja, takođe, navodi da su upravo te ranije snimane emisije najkvalitetnije i najsadržajnije i sa najvećim vaspitno-obrazovnim potencijalom. Roditelji se istovremeno zalažu za produkcijski bolje programe na dečijim televizijama.

Neki roditelji navode i da su termini u kojima se prikazuju dečije emisije prečesto neusklađeni sa dnevnim ritmom, navikama i potrebama dece, te da se neke emisije daju prekasno noću. Ono što roditelji takođe ističu je da deca sve više vremena provode gledajući ili učestvujući u sadržajima koje pronalaze preko Interneta, a ne na televiziji. Više roditelja navodi da njihova deca ne prate kanale na kojima postoji dečiji program, već da prate sportske kanale, ili kanale o prirodi i životinjama. Oni predlažu interaktivne emisije, kvizove kao i emisije u kojima će učestvovati i deca i roditelji, koje mogu biti takmičarskog tipa, zatim emisije o zdravim načinima života i o vrednostima kao što su tolerancija i poštovanje starijih. Neki ispitanici ističu vrednost lokalnih televizija, jer prikazuju događaje iz lokalne sredine, informativni su i prilagođeni kontekstu u kom deca rastu.

2.3. Poređenje odgovora dece i roditelja

Stavovi dece i roditelja se značajno razlikuju (na nivou 0,01) u pogledu dva ključna aspekta TV programa: *zadovoljstva TV programom* i u pogledu *vremena koje deca provode pred televizorom*. Deca pokazuju veće zadovoljstvo dečijim TV programom nego roditelji ($\chi^2=257,588$, $df=5$). Roditelji procenjuju da deca provode više vremena ispred TV nego što to misle deca ($\chi^2=68,401$, $df=5$). I po izboru najbolje televizije deca i roditelji se razlikuju: roditelji tvrde da je najbolja televizija “Ultra” i “RTS”, dok većina dece navodi da je to “Nickelodeon”.

Značajno se razlikuju deca i roditelji i kod pitanja o primerenosti programa koji deca gledaju (ova razlika je statistički značajna na nivou 0,01 $\chi^2=88,134$, $df=5$). Naime, deca češće navode da gledaju sve što gledaju i ostali ukućani, ili da gledaju sve na televiziji bez obzira da li je reč o dečijem ili programu za odrasle.

Roditelji i deca iz prigradskih i seoskih sredina bolje ocenjuju brojnost i raznovrsnost TV kanala od populacije iz gradskih sredina, i ta razlika je statistički značajna na nivou 0,01 ($\chi^2=28,774$, $df=4$). Ovaj deo uzorka takođe navodi kao najbolje televizije uglavnom one koje imaju nacionalnu frekvenciju, a ne kablovske televizije ($p<0,01$, $\chi^2=58,753$, $df=10$).

Kada je u pitanju nadzor u gledanju TV sadržaja, i deca i roditelji iz prigradskih i seoskih sredina češće navode da dete samo bira sadržaje koje gleda, dok ispitanici iz gradske sredine češće navode da roditelji pregovaraju sa decom o tome šta će gledati.

PRILOG 1 : Opis emisija prikazanih tokom istraživačke nedelje

RTS1

FAZONI I FORE- mešovita emisija domaće proizvodnje. U koprodukciji RTS proizvedena 2002. godine. U njoj učestvuju deca, kao stalni glumci u stalnim rubrikama. U jednoj od rubrika u interakciji sa grupom dece javna ličnost objašnjava zanimljivu stranu svog posla, dok u drugim rubrikama deca glume duhovite skečeve, bilo da u njima igraju sa odraslima ili ne. Određeni geografski pojam (Zlatibor, npr, o čijoj flori u jednoj rubirci govori biolog, a o strahu od pećine kao uobičajenog elementa planine govore deca sa odraslom osobom) provlači se kao lajt motiv kroz emisiju, čiji je jedan deo posvećen i određenom istorijskom liku koga u kostimu predstavlja glumac. Kroz emisiju deca i bend pevaju nove i poznate dečije pesme.

NEVEN- mešovita emisija za školski uzrast, u crno-beloj tehnici, podeljena na rubrike: šaljive vesti, opisi životinja sa ovog podneblja, logički zadaci rešavani kroz glumu, istorija kroz zanimljive priče iz prošlost, saveti za zdrav život. Rubrike su ispunjene humorom, interakcijom (s pauzama u kojima se očekuje odgovor gledaoca), muzikom, ali i arhaičnim izrazima od kojih su mnogi danas nepoznati čak i doraslim osobama. Proizvedena je pre 40 godina.

KUĆA ZA MAŠTANJE- u studiju govore stručnjaci za razvoj deteta, umetnici, naučnici, sportisti i deca. Deo je Obrazovno-naučne redakcije, ali više odgovara programu posvećenom deci, nego dečijem programu, jer se učesnici razgovora, zapravo, obraćaju roditeljima.

PLAVA PTICA- mešovita emisija za školski uzrast, nove proizvodnje, kroz koju gledaoca vode ženski lik Borka, muški Osman (ujedno pripadnik manjinske grupe) i Bojan i pas Šmuci. Takođe je podeljena u rubrike- eksperimenti, na primer, podstiču interakciju. Iz studija se „putuje“ u druge geografske predele, „sa lica mesta“ reporter izveštava o fenomenima, zanimanjima, događajima koji bi mogli da interesuju decu. U studiju gostuju nadarena deca, koja govore o svom talentu, kao i plesne, muzičke i glumačke grupe dece.

PRIČE IZ NEPRIČAVE- najgledanija dečija emisija u Srbiji, igrana je serija o nepostojećem selu Nepričavi u kojoj pored odraslih glume i deca, a kroz koju su prikazane zanimljive priče iz života na selu. Sa elementima muzike, učenja i zabave, emisija prikazuje veštine preživljavanja i aspekte života na selu. U krupnom kadru glumac uči grupu dece kako da jednostavno naprave neki predmet (frulu, npr) . Emisija je proizvedena 1983. godine.

PAŽLJIVKO- kratka forma animiranog filma, kroz koji se dečak uči pravilima saobraćaja. Dečak od 10 godina sam ide u školu i na tom putu svakodnevno prolazi kroz različite nedoumice u saobraćaju. Postoji i narator koji deci objašnjava situacije.

METLA BEZ DRŠKE- igrana serija, kroz koju gledalac prati živote porodica nekoliko drugara i njihovih komšija sa uobičajenim zapletima, realnim situacijama u životu dece školskog uzrasta i nekoliko neuobičajenih karaktera. Proizvedena je 1991. godine.

TV ZABAVNIK- magazinska je emisija namenjena odraslima i deci školskog uzrasta sa rubrikama i odraslim voditeljem koji ih najavljuje. Svaka epizoda ima određenu temu (npr, balet) u kojoj se objašnjava šta je ta pojava, poreklo i manifestacije, razgovara sa akterima i predstavljaju zanimljivosti.

RTS2

Na RTS2 prikazane su jedine emisije dugometražnog dokumentarnog i obrazovnog karaktera: „SAZVEŽĐE I LEGENDE“ (domaća proizvodnja, u formi pripovedanja praćenog slikama o našim saznanjima o zvezdama), „ISTORIJA SVETA“ (strana), „IZ ŽIVOTA POZNATIH MATEMATIČARA“ (domaća, sa glumcima koji tumače likove iz zanimljivih delova života izabranih matematičara) i SKICE ZA PORTRET-NAŠI PRECI- Jovan Cvijić (domaće proizvodnje, za školski uzrast, priče iz života prikazane kroz glumu i naraciju), te dokumentarni film o Gimnaziji u Orahovcu.

ZNAKOPIS- jedina emisija prilagođena deci sa smetnjama u razvoju, igrana je serija, kroz koju se uči znakovni jezik, nude rešenja za moguće svakodnevne situacije i u kojoj glavni tumači uloga imaju probleme sa sluhom.

PLESNA AKADEMIJA- australijska igrana serija čiji glavni junaci, adolescenti, i pohađaju akademiju plesa. Serija razrađuje svakodnevne problememladih i suočavanje sa tim problemima (u posmatranoj epizodi devojčica je zbog zdravstvenih problema izgubila pravo na školovanje, a roditelji i prijatelji joj pomažu da pronađe drugi put). U seriji su prikazani životi muških i ženskih likova, kao i različitih rasa kako na ravnopravan način učestvuju u zajedničkom životu.

PRIČE IZ NEPRIČAVE- opisane u kategoriji RTS1

ANA DOBRIĆ- animirana serija za najmlađe, grupa prijatelja kroz avanture prolazi sa poukama na kraju. U jednoj od epizoda suočavaju se sa strahom od jednog filmskog lika tako što sami prave film, a u tome im pomaže Anin tata. Španske je proizvodnje (2011) i sinhronizovan.

SIRENE- igrana serija australijske proizvodnje o trima drugaricama koje vode tajni život, jer se povremeno pretvaraju u sirene. Tema je uobičajen život mladih i njihovi problemi, sa dodatnim okolnostima. Svi su dobrog socioekonomskog staleža i među njima nema ugroženih.

BANDOLERO- crtani film, sinhronizovan sa španskog jezika, u kome je reč o robinhudovskim poduhvatima jednog drumskog razbojnika, koji uzima bogatstvo od vlastodržaca i poklanja seljanima. Ovim filmom dominiraju karakteristike druge kulture (od nošnje do običaja), ali većim delom je zastupljeno nasilje. Muški likovi su u njegovoj bandi i jedna ravnopravna im žena.

ZANIMANJE DETE- kratkometražni dokumentarni serijal, priče o deci školskog uzrasta, koja su ostvarila uspeh u nekoj oblasti nauke, umetnosti, sporta. U formi intervju deca i njihovi roditelji, braće, sestre, nastavnici i treneri govore o osobinama, životu i uspesima tog deteta. U prikazanim epizodama bilo je pripadnika manjinskih naroda u Srbiji (npr, Namac), ali ne i najugroženijih. Kroz ispovesti deca na način prijemčiv drugoj deci objašnjavaju zašto vole to u čemu su uspešni i kakoji način postižu taj uspeh.

PROVETRAVANJE- polučasovni informativni pregled zanimljivosti za mlade, koji vodi redakcija mladih. Svako izdanje ima određenu temu, a na kraju epizode emituej se prilog o nekom poznatom stvaraocu.

NA SLOVO NA SLOVO- mešovita i igrana serija sa glumcima i jednom lutkom u glavnim ulogama, moderne scenografije jedne neobične zgrade u kojoj žive neobični likovi. Oni svi na svoj način učestvuju u dočaravanju slova koje se uči kroz epizodu. Efekti i zvukovi i muzika su moderni, a ritmovi su ustaljeni i situacije predvidive (ustaljen je raspored događaja od početka do kraja). Domaće proizvodnje i prilagođena je i za najmlađi uzrast.

RAZLIČITI, A ISTI- tokom posmatrane nedelje prikazana je epizoda iz OŠ Žarko Zrenjanin u kojoj se opisuje proces učenja i rada učenika sa smetnjama u razvoju. Na ohrabrujući način njihovi nastavnici govore o njihovim uspesima, a na kraju je prikazan i spot (i pesma) koji su sami osmislili.

ŠTOPERICA- emisija kratke forme u čijem središu je jedan uspešni sportisa, koji govori o svojim uspesima, a snimana je na treninzima i u svakodnevnim situacijama.

PLAVA PTICA- prikazana u kategoriji RTS1

PRIČE O REČIMA- desetominutna igrana serija u kojoj glavni junaci (deca školskog uzrasta) i njihovi prijatelji u bakinom i dedinom stanu na zanimljiv način otkrivaju svet jezičkih formi, idioma, izraza i izreka. Usput, a ne namerno, dobijaju znanja od svoje starijih.

ZEBRA, ZNAK, SEMAFOR- proizvedena u koprodukciji sa MUP-om i AMSS, igrana serija prati dvoje dece (dečaka i devojčicu) koji vole da voze bicikl, idu na izlet, sami u školu i istražuju, a da bi to uspešno postigli pravila saobraćaja im objašnjavaju policajci ili drugi odrasli kojima se saobraćaj posao.

ZUJALICA- magazinska emisija kratke forme sa nekoliko priloga kao svojevrsnih obaveštenja o tome gde bi i čime deca mogla da se okupiraju van škole. Kakvim aktivnostima bi mogla da se bave prikazuje se kroz primere, kratke informacije i najave događaja. Aktuelna je emisija u čijem središtu je neki važan događaj iz oblasti umetnosti, nauke, sporta. U ulozi novinara su deca i pitanja koja postavljaju u prilogima su deci razumljiva. Jednom nedeljno deca šalju svoje ideje na osnovu kojih se bira šest najinteresantnijih ideja za priloge, a potom se uz pomoć urednika pripremaju za razgovor i posao „novinara“.

RTV 1

KAD ZAZVONI –magazinska emisija u kojoj dvoje voditelja (dečak i devojčica) uvode u teme o kojima se u obliku priloga govori kroz ovaj informativni oblik emisije za mlade. Ucelini se bavi problematikom odrastanja (npr, Velika zamka „lakih“ droga- o temi govore stručnjaci iz policije, bivši ovisnici- muškarac i žena, mladi o svojim problemima i razlozima zbog kojih njihovi vršnjaci ulaze u ovaj problem, o aspektima narkomanije- psihološkim, vršnjačkim, zakonskim, zdravstvenim, potencira se opasnost lakih droga i nepostojeća podela na lake i teške, i daju saveti u slučaju potrebe da se nekome obrate za pomoć; tema je u jednom delu pokrivena snimcima sa Youtuba, koji ne daju sliku eksplicitnih scena drogiranja i nasilja, ali upućuju na zaključak da je kraj strašan). Rubrika u kojoj lektor Kosta obrazlaže neku od uobičajenih jezičkih dilema u srpskom jeziku, zanimljiva je, a ne nameće se kao lekcija. U rubrici „Moj izbor“ predstavljena je, na primer, jedna od srednjih škola kao mogući izbor za decu. Sledi profil uspešnog deteta, u vidu ispovesti. Naučna kuhinja je rubrika za eksperimente, koje „kuvaju“ dve odrasle glumice, hemičarke. „Zanimljiva geografija“ je deo u kome mladi muškarac kroz zanimljivosti detalja objašnjava geografske pojmove. Odrasli u ovo emisiji daju primer, a predstavljeni su ravnopravno deci. Domaće je proizvodnje i namenjena deci od 11-14 godina i starijoj.

MONSUNO - animirana serija strane proizvodnje, sinhronizovana na srpski jezik. Grupa od petoro dece, predvođena dečakom i uz pomoć njegovog oca, bori se protiv dejstva materije nepoznatog porekla i njenih nuspojava. U osnovi je borba protiv zla i transformacija, a namenjen je deci uzrasta od 7-10 ili 11-14.

BEN 10- animirana serija strane produkcije o dečaku koji dobija vanzemaljske mogućnosti da se transformiše u deset različitih oblika u borbi protiv zla. Okružen je stalnom borbom, i uglavnom muškim likovima, te brzim i složenim efektima.

HAJDE SA MNOM U OBDANIŠTE- emisija domaće proizvodnje u kojoj deca iz nekog od vrtića razgovaraju sa animatorom (o zimi, npr), iznose svoja razmišljanja na temu, on im kroz pesmu daje odgovore, a deca objašnjavaju deci gledaocima svoje viđenje pojave (npr zašto padaju pahulje), od plastelina prave (zimske) predmete. U emisiji se, takođe, daje vreme gledaocu za odgovore kao i predlozi kako se prave stvari koje bi decu zanimala, što je čini interaktivnom.

PITAM SE, PITAM SE- polučasovna dečja ekološka emisija u kojoj se kroz učešće dece u nekoj aktivnosti (planinarenju, npr) zajedno sa odraslim objašnjava ta aktivnost. Emisija ima naratora, u njoj se emituje insert iz nekog domaćeg filma koji ima veze sa temom. Deca na kraju prepričavaju stečeno iskustvo. Obraduje teme u vezi sa prirodom, životnom sredinom, ponašanjem u prirodi i zdravom ishranom.

ŠKOLJKICE U PLAVOM je međunarodni muzički festival za decu (ovogodišnji je posvećen deci sa dijabetesom) čiji snimak je u nastavcima prikazivan na RTV1.

UVEK MEDALJA je serija emisija o sportu domaće proizvodnje. Tema svake emisije je određeni sport (košarka) o kome govore deca koja treniraju , sportisti i stručnjaci, lekari i treneri, prikazuju se zanimljivosti iz prošlosti treninzi i na kraju saveti šta je detetu potrebno da bi trenirao taj sport.

ENERGIJA ZNANJA je emisija za mlade koju vode mladi, domaće proizvodnje i prilagođena za uzrast od 11-14 i stariji. Tema emisije su uspesi mladih ljudi u znanju- matematičari, fizičari... i u njoj se, u vidu ispovesti tih mladih uspešnih ljudi, njihovih nastavnika, prijatelja, roditelja, govori o tome kako se postiže uspeh, šta on podrazumeva i kako izgleda dan jednog takvog mladog čoveka.

RTV 2

BEN 10- RTV1

PAŽLJIVKO- RTS1

HAJDE SA MNOM U OBDANIŠTE- RTV1

PITAM SE, PITAM SE-RTV1

FESTIVAL FOLKLORA- snimak nastupa dečijih plesnih grupa

ENERGIJA ZNANJA- RTV1

ŠKOLJKICE U PLAVOM- RTV1

UVEK MEDALJA- RTV1

KAD ZAZVONI- RTV1

TV PRVA

VOLIM PRIRODU- dvanaestominutna magazinska emisija domaće, nezavisne, proizvodnje sa voditeljkom i temom za svaku epizodu, ali deca postavljaju pitanja odraslima u vezi sa tom temom, koji im objašnjavaju na prijemčiv način (na primer, sve u vezi sa knjigom- kad je nastala, ko je stvar, ko je pisac, a ko izdavač, gde se prodaje, čemu služi..). Interaktivna je i sa učešćem dece, dečaka i devojčica.

MUSTI- animirana serija strane produkcije o mačku koji nosi haljinicu i sa svojom porodicom pokušava da odgovori na uobičajene dečije dileme. Prilagođen najmlađem uzrastu i sinhronizovan.

HAPETI- animirana serijama o životinjama na jednoj farmi, koje su zapravo krpene lutke, a deci se dočaravaju situacije u kojima se mogu naći s prijateljima i primeri kako se one prevazilaze.

TV PINK

Snimak dečijeg muzičkog festivala „Čarolija“

TV HAPPY I TV HAPPY KIDS

BEN 10- opisan pod RTV1

KUNG FU MAJSTORI ZODIJAKA- animirana serija strane proizvodnje o avanturama dečaka u susretu sa 12 zodijskih znakova koji predstavljaju kineski lunarni kalendar. Upotrebljavajući drevne borilačke veštine dečak se bori protiv drevnog proročanstva o propasti sveta i zlog tiranina.

FANTASTIČNO PUTOVANJE- avanture kineske flote koja je po naredjenju cara (pre Kolumbovih otkrića) da bi proširila njegovu vlast krenula na zapad. U susret novim kulturama i tradicijama putuju muški likovi drevne civilizacije. Moreplovci se bore protiv morskih dubina i zla u ovoj crtanoj seriji.

ZMAJEVI-METALNO DOBA- dva lika, princ i princeza, pokušavaju da spasu svet ljudi i svet zmajeva od namere zle veštice da pokori sve svojim zlim silama. Iako je pouka ovog dugometražnog animiranog filma da je ljudski grešiti, borba traje najvećim njegovim delom, a najčešće korišteni termini su sila, snaga, magija, senka noći, gospodari noći, anđeli zla.

MONSTER HAJ- animirana kratki serija, koji je sinhronizovan ali njegov naslov na srpski nije preveden, priča je o grupi devojčica- čudovišta koje imaju moći svaka iz svog „domena“ i koje nevolje rešavaju uz pomoć tih moći. One su posvećene svom izgledu, ali ne izgledaju privlačno jer su drakule, veštice...Ovaj crtani prkosi uvreženoj podeli na ružne-zle i lepe-dobre. Muški likovi su sporedni.

HANTIK- animirana serija o mladiću koji se odlučuje da krene u potragu za svojim nestalim ocem kada dođe do nekih otkrića iz preostalih očevih stvari. Na putu mu se pridružuju istraživačica i vuk, a vode gledaoce kroz pustolovine, legende, priče i zaplete nerazumljive mlađim uzrastima i uglavnom svedene na borbu protiv zla.

PLANETA ŠIN- crtani film o dečaku koji slučajno sleće na drugu planet punu komičnih karaktera i obrta, kakav je i sam. Želi se predstaviti superiornim i dok čeka popravku rakete koja ga je na to mesto dovela, upoznaje neobične žitelje (otac kralj, nije svojoj ćerki princezi ni do kolena, kao ni svojim slugama, ni čuvarima, a na izgled nijedan stanovnik planeta ne liči na drugoga- različitih su boja i oblika) Planeta Šin sinhronizovana je tako da u crtanom postoji mnogo novih kovanica shvatljivih deci poput „hlebosurfovanje“ (surfovanje na hlebu), „kapobran“, „genijalijanac“...

GENERATOR REKS- mladić sa moćima transformacije, koji se bori protiv zlih sila (zlikovac je sveštenik) u ovom crtanom filmu koristi žargon starijih tinejdžera (sinhronizovano) poput iskuliraj, opušteno, brate. Uvoda u radnju gotovo da i nema i borba počinje odmah.

NINDŽA KORNJAČE- crtani film strane produkcije četiri kornjače koje se bore protiv zla transformišući se u ratnike. Imena su dobili po četiri velika italijanska umetnika, imaju učitelja- mudrog starog pacova i saradnicu devojku-novinarku. Svojim osobenostima se smeju, ističu timski rad i prijateljstvo, pokazuju inventivnost u kreiranju stvari, ali serijom dominira borba i ubistva.

ZEMLJA KONJA- animirani kratkometražni film, sinhronizovan na srpski o grupi devojčica čiji su najverniji prijatelji konji. One o njima brinu, jašu ih i takmiče se u jahanju, a crtani u prvi plan stavlja takmičarski duh, odgovornost za uspeh i neuspeh i prijateljstvo kao vrline.

BARBI KAO OSTRVSKA PRINCEZA-dugometražni sinhronizovan crtani film, o princezi izgubljenom na ostrvu na koje slučajno nailazi princ pustolov. Radnja se oslanja na romantiku i privrženost princeze njenim prijateljima životinjama koje se, kad ona pobedi nameru jedne zle osobe da joj preotme princa koji je voli, sa njom sele na kopno.

VINKS- grupa od šest devojaka, vila u ovom se animiranom filmu bore protiv zla. Osim natprirodnih moći odlikuje ih prijateljstvo i odanost. One su prototip lepote i ženstvenosti, a mračne sile su mahom simbolizovane u muškim likovima.

SABRININ TAJNI ŽIVOT- kratkometražna crtana serija o devojčici gimnazijalki, koja vodi tajni život veštice (to su i žene u njenoj porodici). U sukob dolazi sa rođakom koja je zla veštica, a zaljubljena je u njenog dečka

TORK, ŠUMSKI VILENJAK- poluanimirani kratki format, u originalan snimak šume ulazi animirani junak i njegovi prijatelji, koji najmlađe gledaoce sporim ritmom i jasnim slikama upoznaju sa životom u prirodi i poukom .

DINO RATNIK- u ovoj animiranoj seriji mali ratnik i njegov prijatelj zmaj bore se protiv zla zajedno sa drugim zmajevima, a njihov neprijatelj je čovek. Iako temom i slikom pogodan i za mlađe uzraste, u ovom crtanom filmu dominiraju kvalifikacije poput odvratno, glupo, glup i naivan, ništarija...

LEGENDA O NEŠI- dečak koji se bori protiv zla, vladara mora, predodređen je po rođenju da to bude. U centru zbivanja u ovom kratkom crtanom filmu su borba pod vodom i Nešine veštine u borbi.

MOĆNI RENDŽERI- igrana serija strane produkcije, sinhronizovana i sa mnoštvom efekata, u kojoj uloge tumače mladići i devojke različitih rasa. Poenta zapleta je njihova sposobnost transformacije u borbi protiv zla i timski duh.

BZZZ- kratki poluanimirani film, čije epizode zapravo čine inserte iz života insekata. Kruni kadrovi i animacija koja se dodaje na realnu sliku, kao i kratka forma, čine ga pogodnim za najmlae uzraste.

OKRŠAJ ŽIVOTINJA- dokumentarni program, strane produkcije u kome naučnici simuliraju borbu životinja predatora i govore o tome. Ceo proces stvaranja te simulacije i obračun tema su emisije.

TV B92

PINGVINI SA MADAGASKARA- animirana serija, sinhronizovana na srpski, sa komičnim zapletima grupe pingvini (svi su muški likovi) među kojima je jedan vođa (najlukaviji i mrzi lemure), a ostali su mu podređeni koji žive u zoo vrtu u gradu i dolaze u razmišljaju kao jedinica (zovu se Major, Vojnik...). Jedan među njima je sklon da vidi dobro u drugima i zbog toga je predmet nipodaštavanja. U filmu postoji majmun, lik koji ne ume da govori, ali je jedini koji ume da čita u zoo vrtu. Dinamika radnje ne čini ga pogodnim za najmlađe kao ni izrazi poput moronomera, gornje granice imbecilnosti, kraljevske guzotine.

ŠTRUMPFIVI- crtani film o sitnim stvorenjima koji žive u pečurkama i kojih Gargamel, negativan lik, želi da se dokopa. Među Štrumpfovima je jedan ženski lik, tipičan, i stari mudri Veliki Štrumpf. Prijateljstvo i lukavstva kojima slabiji pokušava da nadmudri jačeg tema su serije.

SUNĐER BOB KOCKALONE- animirani film o dobroćudnom sunđeru koji živi na dnu mora, a čiji najbolji prijatelj morska zvezda sporo razmišlja, a komšija lignja je mrzovoljan. Pod vodom se odvijaju avanture još nekoliko junaka, među kojima je jedan ženski lik- veverica. Umereno korišćenje efekata čini ovaj crtani pogodnim i za mlađe uzraste.

KABLOVSKI EMITERI

Ultra

ANIMAL ATLAS- je dokumentarni serijal slika iz života životinja iz dalekih predela. Primeren je školskom uzrastu i zanimljivo ispričan kroz ulogu naratora u dvadesetominutnom trajanju.

LEGENDA O ČIMI je animirani petominutni film strane produkcije čiji junaci su napravljeni od lego kockica. Čima je carstvo u kome žive dobri i loši junaci, čija borba oko preuzimanja prestola neprekidno traje. Smešteni su drugo vreme i glavni motiv radnje je proročanstvo. Sinhronizovan je.

KOD LIOKO je crtani film francuske produkcija, o pet junaka koji putuje kroz virtuelni svet i bore se protiv veštačke inteligencije. Oni su u adolescentskom uzrastu, pa su i tehnike, jezik i radnja prilagođeni starijem razvojnom dobu.

KAKO DA DRESIRATE SVOG ZMAJA je animirana avanturistička dugometražna komedija, prilagođena starijim uzrastima o prijateljstvu zmaja i čoveka, u mitskom svetu i u vreme dok su te dve vrste zaraćene strane.

B-DAMAN- animirani film, japanskog porekla, čijim sadržajem dominira borba sa neprijateljem i čudovištima. Zapravo i B-daman je humanoidna igračka, sa raznim borbenim mogućnostima (shooting toy) čiji lik karakteriše upravo balans, kontrola, moć, pucački dodaci.

MIA I JA- poluanimirani film, italijanske produkcije, koji počinje kao igrani dok se devojčica u glavnoj ulozi ne pretvori u svoje drugo ja i preseli u svet jednoroga, čarolija i vilenjaka, u zemlju Sentopiu, koju je kao igricu kreirao njen tata pre nego što je umro.

TOTALLY SPIES- crtani film za srednje razvojno doba, strane produkcije i sinhronizovan. Tema je grupa drugarica špijunki koje se bore protiv zla i poseduju razne moći strategije i transformacije u toj borbi.

YU-GI-OH – animirani film, azijske proizvodnje, o dečaku koji je otkrio vekovima čuvanu tajnu i uzbunio mračne sile. I sam je dobio natprirodne moći i počela je borba.

WAKFU-radnja ovog animiranog filma strane proizvodnje smeštena je na ostvro, na kome se junaci- dečak i devojčica (pripadnici različitih rasa) – a otelotvoreni u životinjskim likovima sa ljudskim osobinama bore sa negativnim silama. Serija je komična i ističe vrednost prijateljstva.

THE GARFIELD SHOW- animirani je film po dijalozima, zapletu i humoru prilagođen za starije uzraste. Priča je o neobičnom mačku, preokupiranom hranom i njegovom vlasniku.

MOJA ČUDOVIŠTA I JA- igrana je serija strane produkcije. Čudovišta su lutke neobičnih bića koje žive u podrumu kuće jedne devojčice i njene porodice. Dok pokušavaju da ih sakriju od drugih, rpolaze kroz razne avanture prilagođavanja. Serija je sinhronizovana.

ŽIVOT SA DEČACIMA- igrana je polučasovna serija strane proizvodnje o četrnaestogodišnjoj devojčici koja živi sa tri brata i ocem. Duhovita je i prilagođena uzrastu od 7 do 14 godina.

LIGA SUPERZLOĆA je igrana animirana serija, strane proizvodnje, u čijem središtu je parodija na svu borbu protiv zla koja dominira aktuelnim crtaćima. Komični likovi ove serije tobož i sami pokušavaju da postanu junaci borbe i u tom pokušaju obesmišljavaju borbu radi borbe. Prilagođen je uzrastu od 7 do 14 godina.

ZOGARIJE- snimak takmičarskih igara za decu, jedini je program domaće proizvodnje na sva tri kablovska operatera. Takmičarski timovi uz posredovanje voditelja i u prisustvu publike nadmeću se u veštinama i spretnosti na otvorenom.

Mini Ultra

MOJ MALI PONI je animirani film strane proizvodnje o gradu jednoroga i ponija, obojnih u boje koje u realnom svetu ne postoje i koji žive sa ljudskim navikama: u kućama, imaju hobije, druže se i igraju kao deca uz druge životinje koje imaju iste navike. Prilagođen je i najmlađim uzrastima.

OKTONAUTI- sinhronizovani strani crtani film o junacima koji žive na dnu mora i otkrivaju tajne tog života. Ovaj animirani film otkriva deci informacije o živom svetu u okeanima.

KLIFORD, VELIKI CRVENI PAS- crtani je film strane proizvodnje, o crvenom psu koji je još i previše porasatao i njegovom vlasniku. Njegov obim vodi ga pred brojne poteškoće i prednosti.

BEN I HOLI- igrana serija strane proizvodnje o dvoje drugara koji su, uprkos razlikama- ona je princeza Malog kraljevstva, a on običan stanovnik, ona je vila, a on patuljak- verni jedno drugom. To su toliko sitna bića da ih ljudi ne primećuju. U neobičnom kraljevstvu, iako postoji kralj, sve počiva na vrednim i odanim patuljcima.

WAYBULOOO- poluanimirani serijal britanske produkcije čiji glavni junaci, animirani majmun, meda, mačka i zeka- piplingsi- sa decom borave u prirodi- deca učestvuju u šumskim igrama ovih životinja. Oni u prirodi, srećnoj zemlji Nara, zajedno rade vežbe fiskulture, plešu... Serija je prilagođena uzrastu do 5 godina.

AVANTURE ČAKA I PRIJATELJA- crtana je serija o kamionima, takođe, prilagođena najmlađima. Nema brzih efekata ni tonova, a Čak i družina imaju osobine ljudi. Njihove avanture opisuju mogućnosti u saobraćaju i ističu prijateljstvo i timski rad.

U NOĆNOJ BAŠTI- polunimirana serija, čija radnja je smeštena u dečije snove. Neobične lutke koje žive u šumi glavni su junaci, pored naratora. Govore neartikulirano i zapravo oponašaju govor i gestove dece najranijih uzrasta. Teme su jednostavne, prijatne i mirne.

PČELICA MAJA- glavni je junak igrane serije strane produkcije, koja na deci prihvatljiv način opisuje život u pčelinjim zajednicama, proizvodnju meda. Život u prirodi i životne vrline poput prijateljstva, upornosti, hrabrosti centralne su teme Majinih avantura.

ANIMAL ATLAS- opisan pod Ultra

OVO JE VELIKI SVET- /

SVET REČI- animirana serija strane proizvodnje, prilagođena predškolskom uzrastu, koja kroz avanture jedne patke, praseta, medveda i družine životinja uči decu rečima. Kroz epizodu čija tema se na deci prilagođen način i duhovito usložnjava oko značenja neke reči, skupljaju se slova i na kraju pravi reč. Crtani je, međutim, sinhronizovan na srpski, a proizveden za englesko govorno područje, pa deca na kraju čitaju reč na engleskom.

ČAGINGTON- crtana serija sinhronizovana na srpski o grupi vozova koji govore i razmišljaju kao ljudi.

IZVEŠTAJ IZ DŽUNGLE- animirana serija, o dogodvštinama šumske družine predvođene komičnim pingvin koga su odgojili tigrovi, pa je zbog toga i sam tigrast, a on je usvojio ribicu koja je, takođe, tigrasta.

DRUŠTVANCE ZA DVORIŠTANCE- animirana je serija o životinjama neobičnih, ali nežnih boja i oblika, koje, poput dece, razvijaju svoj svet mašte u jednom dvorištu. Muzika je jedn od glavnih elemenata ovog crtanoog filma.

POKOJO je animirana serija o neobičnom dečaku glinenog oblika, kojom dominiraju jednostavni jednostavni prikazi i efekti. Fokus, uvek krupno usresređen na radnju jednolična pozadinai lagan govor naratora, čine ovaj crtani film adekvatnim za najmlađe uzraste.

MALA PRINCEZA je strani crtani film, prilagođen svim uzrastu od 7 do 11 i mlađem o neobičnom kraljevstvu, koje nije predstavljeno glamutozno i neobičnoj devojčici princezi nezainteresovanoj za sve što se inače pretpostavlja da zanima i odlikuje jednu princezu. Ona želi da živi život običnog deteta.

COSY CORNER- animirana serija kratkog trajanja, bez dijaloga i prilagođena svim uzrastima. Centar duhovitog zbivanja je buva koja stalno bezuspno i iznova pokušava da se nahrani kožom i dlakama jednog psa.

Minimax

TOM I ČAROBNO DRVO – interaktivni animirani film u kome se dečak Tom pretvara magičnim pokretima u malog superheroja i radi sa decom vežbe fiskulture.

UČITE SA NODIJEM- sinhroniovani crtani film o dečaku koji živi u jednom neobičnom gradu, u kome su žive i njegove igračke. Prilagođen je i najmlađem uzrastu. Interaktivan je jer se od dece očekuje da kroz epizode uče engleski i ponavljaju reči sa Nodijem.

ARTUR- animirana serija o psu, koji personifikuje dečaka bujne mašte. U svakodnevnim situacijama životinje su u ulogama.

DANNY I DADDY- animirana serija, za najmlađe, ali za male crtače. Likovi komuniciraju zvukovima i slikama, pogađanjem kroz faze pravljenja crteža. Na kraju proces pravljenja crteža ponavlja u krupnom planu i od dece očekuje ponavljanje.

BERNARD je strani crtani film, adekvatan i za najmlađe uzraste o polarnom medvedu koji se voli baviti sportom, ali je izuzetno nespretan. Njegovo dogodovštine su komične i deci u ranoj razvojnoj fazi, jer se baziraju na okretima, padovima uopšte naglim i nepredvidivim pokretima koji kod dece izazivaju smeh.

VREME JE ZA TIMIJA- animirani film bez teksta, u kome jagnje Timi na farmi prolazi kroz duhovite avanture.

TOMAS I DRUGARI- animirana serija o vozovima i njihovim dogodovštinama na prugama. Vozovi imaju ljudske karakteristike- u stanju su da misle, govore i rešavaju rpobleme, ali rade timski.

ROUZIN SVET- animirana serija o krpenoj lutki koja širi prijateljstvo sa drugim igračkama i biva joj uzvraćeno.

SUPER TIM U AKCIJI- animirana serija strane proizvodnje o tri prijatelja, novajlije u policiji, vatrogasnoj stanici i hitnoj službi- koji rešavaju probleme u mirnom gradu. Oni su životinje sa ljudskim osobinama.

ROLI, MALI BELI AUTO- animirana serija strane proizvodnje o automobilu koji voli sport, uživa u plesu igru, često greši nenamerno, i ispravlja svoje greške.

MORSKE PRINCEZE- animirana serija o drugaricama pod vodom, koje su pola devojčice, a pola morska bića.

BARBI-OSTRVSKA PRINCEZA- dugometražni animirani film, sa Barbi u glavnoj ulozi koja glumu devojku izgubljenu na ostrvu tko detinjstva. Kroz film Barbi, lajt motiv su muzičke sekvence, a junakinja uskoro sreće princa pustolova, zaljubljuje se u dolazi u dilemu kako da napusti svoje prijatelje životinje. Osim toga porodica konkurentne princeze želi da joj pokvari ljubav....Crtani film je romansirana bajka.

FRENKLIN I PRIJATELJI- animirani film u kome kornjača i njeni prijatelji vode decu krz šumske avantura.

BIBI I TINA- crtana serija o tinejdžerkama drugaricama sa uobičajenim dilemama za to doba, ali i dodatnom okolnošću da jedna od njih ima čarobne moći. Jahanje im je stras, a u centru zbivanja je porodica.

PAT I STAN- animirana serija o nilskom konju i psu, koji žive u gradu životinja i prolaze kroz avanture. Humor je prilagođen starijoj deci.

BIBI BLOKSBERG- crtani film, sinhronizovan, o dobroj i nestašnoj maloj veštici.

ČAROBNICA LILI - crtani film o još jednoj devojčici sa nadljudskim moćima koja zajedno sa dinosaurusom koristeći knjigu čarolija putuje kroz istoriju i upoznaje slavna predele, imena nauke i umetnosti. Crtani je edukativnog karaktera.

VATROGASAC SIMA- crtana priča o heroju Simi, vatrogascu iz Plamengrada, koga odlikuju hrabrost, upornost i druge vrline.

JAKARI- animirana serija o dečaku Indijanacu, koji ume da razgovara sa životinjama. Dobio je dar zahvaljujući trudu da ukroti jednog ponija, a u tome mu je pomogao mu orao. Ume da prati tragove, a svoje veštine koristi da bi štitio životinje.

MAĐARSKE NARODNE PRIČE- animirana serija sa centralnim mestom naratora. Reč je o pripovedanju tradicionalnih priča jedne manjinske grupe u Srbiji što ovaj crtani čini retkim inkluzivnim. Iako je urađen zastarelim metodama komunikacije i prema zastarelim

obrascima ponašanja koji su nekada davno ispričani, ovaj crtani verodostojno ilustruje autentičnost jedne kulture.

MARTA, PAS KOJI GOVORI- crtani film o psu koji je naučio da govori, jer je pojeo supicu sa slovima.

TRENSFORMERSI- animirana serija o robotima koji se transformišu u oblike i veštine po potrebi, koju zahteva neprekidna borba protiv zla.

KLUB KREATIVNE DECE- crtana serija za školski uzrast, koja promovise jednostavne izume dece, koji se mogu ponoviti kod kuće. Interaktivna je i edukativna.

ČAROBNE ZUBNE VILE- animirana serija o zubnim vilama koje sakupljaju mlečne zube, nose i u svoju zemlju u kojoj od njih prave čarobni prah kojim posipaju decu koja peru zube. Serija promovise zdravlje i higijenu.

TATONKINE PRIČE- animirana serija o šumskim životinjama. Kroz šumu putuju mali vučići, kojima pomaže da o svetu uče bizon Tatonka. Priroda je centar zbivanja ove priče.

MIS SPAJDER I DEČICA- crtana serija za najmlađe, čija tema je svet insekata. Kroz avanture „dece“ insekata i njihovih porodica deca se upoznaju sa ovim segmentom prirode.